Nr. 5—6. 1—15 Martie 1914. Anul VIII.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTORI:
Dr. NICOLAE BĂLAN ȘI Dr. SILVIU DRAGOMIR.

CUPRINSUL:

Sibiiu, 1914.
Tipografia arhidiecezană.

Redacția și Administrația:
SIBIIU, Strada Reissenfels Nr. 11.

Anul VIII. 1 Martie—15 Martie, 1914. Nr. 5—6.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

A BIRUIT DREPTATEA!

— In chestia „Micii Biblii“. —

Sf. Sinod al României, întrunindu-se Luni, în 5 Maiu, în sesiune de primăvară, s'a ocupat din nou cu chestiunea «*Micii Biblii*» şi *a revocat sentinţa prin care interzisese astă toamnă această scriere.*

Despre cele petrecute în Sf. Sinod în legătură cu chestia «Micii Biblii», în ziarele din Ţară găsim următorul raport:

După deschiderea şedinţei *Mitropolitul Primat* a pus la vot sumarul ultimei şedinţe a Sf. Sinod.

Nifon, episcopul Dunărei de jos: Cer cuvântul asupra sumarului. Am cerut cuvântul, spune prelatul, pentru a relevà anumite lucruri din sumar cu privire la interzicerea «*Micii Biblii*». La Sf. Sinod s'au mai petrecut incidente cu respingere de cărţi. Niciodată însă nu s'a produs atâta zgomot şi tulburare ca în jurul acestei cărţi. Eu am cetit «Mica Biblie» şi n'am găsit nimic care ar puteà să aducă abatere dela doctrina bisericei noastre. In vederea acestora, şi fiindcă în şedinţa când s'a hotărît interzicerea «Micii Biblii» lipseau mulţi dintre membrii Sf. Sinod, *propun să se ridice orice oprire asupra acestei cărţi,* mai ales acum când Sinodul este în complectul lui.

Arhiereul Antim Botoşeneanu: Văd cu bucurie că episcopul Dunărei de jos e condus de duhul păcii şi faţă de cele spuse de P. S. Sa, *propun ca Sf. Sinod să ridice interzicerea «Micii Biblii».* Am luat parte în sesiunea trecută şi când s'a hotărît interzicerea «Micii Biblii», deşi am cerut cuvântul, nu mi s'a dat cuvântul. Rău a fost trimisă cererea de acuzare a «Micii Biblii» comisiei biblice. Acea cerere trebuià trimisă comisiei pentru cercetarea cărţilor religioase. Astăzi fac propunerea ca Sf. Sinod să revie asupra votului dat de minoritate şi prin care a fost interzisă «Mica Biblie». Numai în asemenea condiţiuni vor încetà atacurile ce se tot aduc membrilor Sf. Sinod.

Nicodim, episcopul Huşilor, care este autorul principal al «Micii Biblii» spune: Prin cuvântările rostite asupra sumarului de episcopul Nifon şi de arhiereul Antim s'a adus în discuţie incidentul regretabil petrecut în ultimele şedinţe ale sesiunei de toamnă ale Sf. Sinod, cu privire la «Mica Biblie». Fiindcă sunt interesat direct în această chestiune, ca unul ce face parte din alcătuitorii «Micii Biblii», mă văd silit să iau cuvântul; dar şi de astădată nu voiu spune decât ceeace am spus şi în sesiunea trecută: că în prefaţa cărţii n'am avut intenţiunea să jignim pe nimeni şi dacă totuş s'a zis că prefaţa cuprinde jigniri la adresa Sinodului, aceasta a provenit dintr'o greşită interpretare a cuprinsului prefaţei. Şi dacă e vorba de interpretare, cel mai în măsură să o facă este autorul şi nu altcineva.

Autorul respinge interpretarea dată. El afirmă că n'a intenţionat să aducă vreo jignire; cu privire la cuprins, acum ca şi atunci afirmă, că nu cuprinde erori dogmatice. Erorile de tipar sunt inevitabile şi la o ediţie viitoare promitem să le îndreptăm. Fiindcă P. Sf. episcop Nifon a vorbit de pace, eu totdeauna am fost şi sunt pentru aceasta. Şi ca pacea să fie deplină, asigur pe Sf. Sinod că prefaţa la o viitoare ediţie va fi scoasă, numai pentru motivul că s'a făcut discuţie în jurul ei.

Episcopul Romanului: Mă unesc în totul cu propunerea P. S. Nifon, episcopul Dunărei de jos.

Mitropolitul Moldovei: Cu mâhnire azist la şedinţa de astăzi şi cu sufletul sfăşiat am azistat la ultimele şedinţe ale sesiunei trecute. Regret că n'am fost faţă când s'a introdus la Sinod chestiunea «Micii Biblii». Şi regret asemenea că atunci când vin la Sinod chestiuni de o aşa importanţă nu se discută mai întâiu în cerc intim şi se pun în discuţie prin surprindere. *Propun să se termine odată cu această chestiune şi să se ridice interzicerea «Micii Biblii».*

Mitropolitul primat: Ceeace se cere ar fi un răsvot. Rău s'a făcut că s'a deschis această chestie.[1]

Episcopul Nifon: Nu e un răsvot. E o consultare a Sinodului în plenul lui, întrucât la prima hotărîre, dupăcum s'a spus, lipseau mai mulţi membrii.

Mitropolitul primat: Pun la vot sumarul cum s'a cetit.

Sinodul respinge sumarul.

Mitropotitul primat: Constat că au fost pentru numai trei membrii. Pun la vot sumarul cu propunerile făcute.

Sinodul aprobă în unanimitate ridicarea votului prin care fusese interzisă «Mica Biblie».

Prin această hotărîre Sf. Sinod a săvârşit un act de dreptate, care va fi primit cu bucurie de către obştea credincioşilor. O deosebită satisfacţie simţim noi cari am luat în apărare «Mica

---

[1] Inţelegem: rău s'a făcut că s'a deschis din capul locului, in sesiunea de astă toamnă, această chestie. (Nota red).

Biblie» şi cari ne vedem aprobat, ca fiind corect şi drept, punctul de vedere pe care ne-am pus dela început în această chestiune. Lăsăm acum să-şi tragă seamă cu conştiinţa şi atitudinea lor, pe toţi «nesocotiţii» cari ne-au «înfruntat» pentru atitudinea noastră dreaptă.

Mai am încă un cuvânt cu «*Telegraful Român*», cu ai cărui inspiratori n'am putut ajunge de acord nici în materii bisericeşti.

Cetitorii noştri îşi vor aduce aminte, că acum câţiva ani, când se discută noua lege sinodală din România, în jurul căreia s'a făcut multă zarvă — «Telegraful Român» m'a combătut şi chiar atacat, fiindcă luasem atitudine în contra acelei legi anticanonice. Sfârşitul lucrului mi-a dat dreptate, pentrucă parlamentul român, în înţelegere cu S. Sinod, a modificat acea lege în unele părţi mai vătămătoare pentru interesele bisericii.

Acum în urmă, în chestia «Micii Biblii» — «Telegraful Român», luând şi el cuvântul, ne-a desaprobat pe cei ce-am luat în apărare această scriere şi a declarat (Nr. 121 din 1913) că «pentru cercurile conducătoare bisericeşti din arhidieceza noastră... sunt *hotărîtoare* concluzele Sf. Sinod al României, *ca organ competent*».

Dacă în «Telegraful Român» s'a făcut această declaraţie în legătură cu prima sentinţă a Sf. Sinod în chestia «Micii Biblii», credem că cei ce au făcut-o se vor simţi datori, — dacă nu faţă de alcătuitorii acestei scrieri, între cari se găseşte P. S. Sa episcopul Nicodem al Huşilor şi P. C. Sa arhim. I. Scriban, atunci cel puţin faţă de Sf. Sinod «ca organ competent» — ca să se declare şi cu privire la sentinţa din urmă a Sf. Sinod.

In sfârşit, pe urma experienţelor de până acum, pentru viitor avem o foarte călduroasă rugăminte pentru ceice vorbesc prin «Telegraful Român»: să binevoiască a studià cu temeinicie chestiunile bisericeşti înainte de a se pronunţà asupra lor şi a desaprobà pe alţii.

In acest chip vom ajunge apoi la înţelegere.

Dr. Nicolae Bălan.

F. Thomas.

CHESTIUNI VITALE.

XV.

Vrei să fi liber?

Dacă libertatea morală locueşte în inima mea voiu fi liber, cu toate sclaviile exterioare. Inceputul popoarelor libere sunt oamenii liberi.

Contele A. de Gasparin.

Numai să se fi gândit cetitorul la chestiunea aceasta şi îi va fi înţeles importanţa, atât din punct de vedere al individului cât şi al societăţii. Pentru individ e o chestiune de vieaţă sau de moarte, omul nefiind om decât în măsura în care ajunge liber. Libertatea îl diferenţiază foarte mult de făpturile inferioare.

Chestiune capitală, de altă parte, din punct de vedere al societăţii, mai ales când societatea aceasta e o democraţie ca democraţiile noastre moderne: într'adevăr toţi cetăţenii fiind egali înaintea legii, au aceleaşi drepturi şi datorii, aşa că toţi pot ajunge la putere sau cel puţin toţi pot jucà un rol în formarea guvernului. Vai de o ţară ai cărei alegători nu ştiu să se conducă sau care se lasă conduşi de alţii! Ei reprezintă atâtea forţe care o vor duce în ruină ca un fluviu revărsat. Forma democratică nu e avantagioasă, aş zice posibilă, decât dacă alegătorii au ajuns majori, graţie unei desvoltări normale. Majoritatea spirituală a cetăţenilor trebuie să facă faţă majorităţii numărului.

Lucrul acesta e adevărat în genere, însă e şi mai adevărat dacă avem în vedere răspândirea extraordinară a ştiinţei în epoca noastră. Graţie şcolilor de tot felul răspândite în ţară, fiecare cetăţean poate căpătà dacă vrea, o cultură ştiinţifică cu mult superioară celei de altădată. Această hrană ştiinţifică bine digerată e o forţă mai mult pentru desvoltarea societăţii. Rău digerată dimpotrivă, e un pericol grozav, tocmai ca pericolul la care se expune un copil mic care se joacă cu un revolver încărcat sau cu un briciu de bărbierit foarte ascuţit. Cu cât ştiinţa e pusă mai la îndemâna tuturor, cu atât e mai multă nevoie ca fiecare să cunoască din experienţă adevărata libertate.

Lucru curios! niciodată poate nu s'a vorbit atât de mult ca azi de libertate. Multe ţări au pus acest cuvânt frumos în deviza lor. Ştim pe a Franţei: *Libertate, egalitate, fraternitate,* cuvinte în totul evanghelice, sau ale Cantonului de Vand, aproape tot atât de frumoasă: *Libertate şi patrie.* In banchetele populare, în discursurile patriotice, cuvântul acesta se arată mereu, proclamat şi aclamat de reprezentanţii tuturor partidelor şi ştim cât de adesea

l-auzim răsunând în debitate de băuturi. O! ce crudă ironie! omul care a băut peste măsură e cel mai pornit să strige din toate puterile: Trăiască libertatea! fără să-şi închipue că e sclavul celui mai urît tiran.

Dacă privim pe din afară totul s'ar păreà că merge bine. Dacă examinăm realitatea vedem că e altceva. Poate că omul nu vorbeşte atât de libertate decât fiindcă n'o are. Nu că legea nu ne garantează toate libertăţile: politică, civilă şi religioasă. Pe hârtie totul e în rânduială, însă de multeori rămânem acì. De ce? Pentrucă sclaviei antice sau moderne, grosolane şi uşoare de recunoscut, i-a urmat o mulţime de sclăvii mai puţin aparente dar tot atât de periculoase. Sclăvie de partid de pildă: majoritatea cetăţenilor sunt înrolaţi vrând nevrând într'un partid prin educaţia sau presiunea exercitată asupra lor. Trebuie să voteze în cutare sau cutare fel pentrucă partidul votează aşa. Trebuie să susţină pe cutare sau pe cutare candidat fiindcă e candidatul oficial. Am auzit povestindu-se, că într'o adunare legislativă nu prea departe de Geneva partidele s'au organizat atât de bine încât fiecare rând de deputaţi îşi are şeful lui care dă semnalul şi toţi trebuie să asculte, altfel să te ţii! Nimic mai curios şi mai dureros decât să vezi pe aceşti reprezentanţi aşa zişi liberi ai unui popor liber, aşteptând comanda: La dreapta v'aliniaţi! Ca să ştie în ce parte să meargă.

Recunosc, că într'o ţară trebuie să existe şi progresişti şi conservatori, oameni de iniţiativă şi alţii care să-i oprească sau cel puţin să le dea un colorit înţelept şi moderat. Nimeni nu neagă lucrul acesta. Dar vă rog! lăsaţi pe fiecare alegător să intre liber în partidul care îi reprezintă mai bine principiile şi chiar atunci să aibă drept să voteze cum vrea, în chip independent, alături de conştiinţă. Vai acelora care îndrăsnesc să cumpere voturi prin bacşişuri! Fără să-şi dea seama ei lucrează la ruina statului, deoarece oamenii cumpăraţi sunt nişte sclavi, şi sclăvia e moartea democraţiei.

Şi ca s'o spunem în treacăt, nu vom aveà o reacţiune salutară decât atunci când în toate ţările se va formà un al treilea partid, compus din toţi oamenii cinstiţi, care să stea mai presus de toate barierele politice sau religioase. Partidul acesta nu va alege ca reprezentanţi decât oameni morali şi cinstiţi, care îşi vor luà obligaţiunea să combată toate instituţiile primejdioase, şi să apere toate cauzele bune. Partidul acesta, de pildă, înţelegând adevăratul interes al ţării şi punând interesul general mai presus de orice, va declarà un răsboiu de moarte imoralităţii de o parte, alcoolismului de alta, aceste două flagele ale civilizaţiei noastre, pe care a venit timpul să le împiedecăm înainte de a aduce ruina

ţării. Când un popor atacat de o armată străină e expus unui pericol de moarte, toţi cetăţenii îşi întind mâna şi se ajută între ei ca fraţii, oricare le-ar fi divergenţele de păreri. Nădăjduesc din toată inima că vom vedeà într'o zi formându-se partidul acesta de oameni cinstiţi; un sâmbure al lui îl văd în miile de alegători abstinenţi, cu care, ca în America, va trebuì să ne socotim. Nădăjduesc că el va servì de sprijin partidului, oricare ar fi el, care va căutà într'adevăr binele tuturor. Numai atunci alegătorii noştri se vor bucurà de libertate politică deplină şi ţara întreagă va beneficià de ea.

Şi sclăvia modei, câte lucruri am aveà de spus despre ea! Pentrucă la Paris e moda să se îmbrace în cutare sau cutare fel, trebuie ca toată lumea să facă aşa şi asta nu numai în Franţa ci în toate celelalte ţări până şi la Madagascar! Nu-i asta oare comanda venită de sus: La dreapta v'aliniaţi? In timpul din urmă s'a introdus în literatura franceză cuvântul «psi haci sme» adecă arta de a imità. Cuvântul acesta exprimă atât de bine o mentalitate generală, încât riscă foarte mult să se acclimatizeze şi să aibă un succes deplin, cu tot aerul lui bizar.

Tot aşa e cu tirania părerii altora: de teamă că o să fi deosebit, faci ca toată lumea. Te uiţi să vezi din ce parte bate vântul ca să-ţi întorci aripa într'acolo. A fi totdeauna de partea celor mai puternici şi mai numeroşi e, înţelepciunea, politica şi morala multora. Insă deşì o sfârlează aduce servicii vârfului unei clopotniţi, ea n'ar puteà fi emblema cetăţeanului liber chemat să intervină în afacerile naţiunii.

Toate sclăviile acestea şi altele pe care ar fi prea lungi de enumărat nu sunt decât nişte sclăvii exterioare. Din nenorocire e una şi mai primejdioasă, deoarece e mai ascunsă, sclăvia pasiunilor: lăsate pradă lor însele, acestea se desvoaltă în noi şi ne strâng ca nişte lanţuri tari de care nu ştim cum să ne scăpăm. Pasiunile acestea la rândul lor sunt manifestări externe ale unui rău adânc, care nu e altul decât păcatul, izvorul tuturor tiraniilor. Graţie orbirii produse de păcat, ne credem liberi tocmai în momentul când suntem mai puţin liberi. S'a desvoltat în noi un eu fals, egoist şi tiran, de care ascultăm crezând că lucrăm după placul nostru, fără să ne închipuim că slujim unei puteri străine. Ne închipuim că suntem stăpâni pe noi înşine şi suntem sclavi altuia care ne duce de nas cum vrea. In epoca noastră se vorbeşte mult de sugestiune. Eu cred că niciodată cuvântul acesta n'a avut o aplicare mai universală ca în cazul păcatului, care nu e altceva decât o sugestiune atotputernică, care ne împinge să numim alb ceeace e negru, libertate ceeace nu e decât sclăvie.

Singurul remediu e să ieşim din centru şi să mergem spre periferie. Trebuie să începem prin a face pe om liber în interior, pentruca apoi să fie liber şi în afară. E vorba să atacăm şi să distrugem mai întâiu sclăvia inimii, pentruca în urmă celelalte sclăvii să dispară rând pe rând. Deasemenea cu toată bunăvoinţa lor, mi se pare că sunt într'o eroare desăvârşită, oamenii care se silesc să transforme starea noastră socială numai prin mijloace exterioare, care cred de pildă că răspândirea instrucţiunii, mărirea salariilor, micşorarea orelor de lucru, împărţirea bogăţiei, extinderea obiectelor de lux la toate clasele societăţii, ar aduce vrâsta de aur pe pământ şi ar face pe om într'adevăr liber. Evident că în majoritatea acestor puncte avem de făcut mari progrese şi multe chiar s'au făcut. Dar să nu exagerăm nimic şi să înţelegem că atâta vreme cât omul n'a ajuns liber în forul lui interior, toate îmbunătăţirile exterioare nu vor face decât să-i agraveze starea de sclăvie, înmulţindu-i trebuinţele. Aceste trebuinţe sunt nişte autori cari îl vor face captiv.

Şi ce să facem ca să ajungem la adevărata libertate? Inainte de toate cred că trebuie să admitem două feluri de libertăţi foarte deosebite, una externă, foarte iluzorie, pe care o voiu numì libertate aparentă, iar cealaltă internă, singura care mi se pare adevărată. După cea dintâiu am drept să mă hotărăsc cum vreau între bine şi rău, între vieaţă şi moarte; tocmai libertatea de a alege face din mine o fiinţă neutră faţă de bine şi rău; fie că mă ţin de una, fie că mă ţin de cealaltă, în fond eu corespund naturii mele, deoarece esenţa fiinţei mele e indiferenţa absolută faţă de aceste două alternative. Seamăn cu cumpăna unei balanţe care numai atâta vreme e în echilibru cât timp cele două talere nu sunt încărcate.

Cealaltă libertate, cea reală, dimpotrivă, constă în libera alegere a binelui. Nu sunt liber fiindcă pot alege între bine şi rău, ci pentrucă am dreptul şi putinţa să aleg binele şi să-mi conformez voinţa cu el, adecă, în fond, să urmez legea fiinţei mele şi să trăesc.

Lucru curios, prima concepţiune despre libertate pare superioară celei de a doua. La prima privire ei i-am da preferenţă, însă dacă ne mai gândim şi dacă am ajuns o maturitate oarecare de cugetare, a doua ni se pare mai adevărată, definitivă şi singură valabilă. Una într'adevăr e aşa de iluzorie încât mai curând sau mai târziu va aduce distrugerea adevăratei libertăţi ajungând la moarte. In realitate ea e negarea libertăţii pe care pare a o stabilì. Cealaltă dimpotrivă e atât de reală încât exercitându-se, se afirmă şi aduce pe om la libertatea absolută asigurându-i vieaţa.

Două exemple luate din vieaţa de toate zilele vor fi deajuns spre a mă face să fiu şi mai înţeles. Pentruca trupul meu să trăiască trebuie să mănânc. Stomacul reclamă zilnic o sumă oarecare de elemente. Evident că mă pot conformà acestei legi a fiinţei mele şi vieaţa mi-e asigurată. Pot să mă sustrag şi să mă scap de ea sub pretext de liber arbitru; însă imediat voiu fi pradă morţii. In primul caz fac uz de libertatea mea reală care e ascultarea de lege, şi îmi măresc doza de libertate, garantându-mi vieaţa. In al doilea dimpotrivă, fac uz de libertatea mea aparentă care e alegerea între ascultare şi neascultare şi îmi micşorez doza de libertate până ce o distrug cu totul pierzând vieaţa. Libertatea e vieaţă; sclăvia e moarte.

Alt exemplu: să luăm un alcoolic care, pe nesimţite, îşi ruinează corpul şi sufletul prin deprinderea lui funestă. Nenorocitul acesta are trista facultate, de a continuà să bea pânăce s'a ucis în întregime. Poate face uz de libertate ca să se sinucidă prin alcool. Şi când va ajunge aci libertatea îi va fi distrusă pentru totdeauna. Va fi înşelat de libertatea aparentă. Dimpotrivă, dacă omul acesta, deşteptându-i-se conştiinţa, scapă de sugestiunea care-l ţineà adormit spre a se pune în faţa realităţii, nu va întârzià să facă uz de libertatea lui spre a luà un angajament de temperanţă. In aparenţă prin asta îşi înstrăinează libertatea, i se va imputà, va fi batjocorit probabil şi, curios, poate tocmai oamenii cinstiţi vor lucrà astfel, crezând că fac spirit, ridiculizându-l. Nu e mai puţin adevărat însă că omul acesta care mergeà altădată din sclăvie în sclăvie, şi trebuià să ajungă la moarte, se ridică de-acum încolo şi se va urcà dacă vrea, din treaptă în treaptă până la adevărata libertate. Angajamentul de temperanţă va fi pentru el primul pas spre libertate şi încă spre o libertate mai mare.

Dacă aceste două exemple sunt juste — şi cred că e greu de contestat acest lucru — aveam dreptate să spun adineaori că libertatea reală nu e altceva decât ascultarea de bine, adecă ascultarea de legea fiinţei noastre: numai sugestiunea păcatului ne poate orbì destul spre a ne convinge de contrarul.

Toată lumea recunoaşte că din două ţări, dintre care una are un cod de legi bune, pe când cealaltă mai mult sau mai puţin sălbatică, e lipsită de el, prima are mai multă libertate ca cea de a doua. Legile bune în loc să vatăme libertatea, o asigură, pe când anarhia ia omului şi puţinul de libertate pe care-l aveà născându-se.

S'au citat adesea popoarele anglo-saxone ca popoarele cele mai libere care există. Asta vine aproape numai din faptul că popoarele acestea ştiu foarte bine să se conformeze cu legea: niciodată cetăţeanul nu dă dovadă de o libertate mai mare ca

atunci când abdică dela ea în interesul general. Un soldat care, spre a-şi servì patria, primeşte de bună voie disciplina militară cu toate renunţările ei, e mult mai liber ca un transfug care, spre a scăpà de serviciu, fuge la străini. Culmea libertăţii e ascultarea de lege până la aşà grad încât să fi gata să te sacrifici pentru ea. Se înţelege însă că, spre a ajunge acì, trebuie să ascultăm în chip conştient şi luminat, căci altfel ascultăm pasiv ca animalul care nu ştie ce face.

In această privinţă cred că trebuie să distingem trei poziţiuni diferite faţă de această lege. Aceste trei poziţiuni corespund cu trei perioade diferite ale desvoltării copilului.

In prima, copilul care se naşte seamănă foarte mult cu un mic animal lipsit de libertate. Are instincte pe care le urmează fără să ştie, de care ascultă orbeşte. De conştiinţă nici o vorbă. Nu exprimă nimic. Dacă surâde, o face mai mult fiindcă presimte momentul prânzului, sau e sătul, sau pentru altceva. Această perioadă a vieţii omului corespunde cu regnele inferioare: al plantei şi animalului: libertatea lipseşte acì fiindcă nu e conştiinţa de lege. Ea comandă cu putere, trebuie să asculte de ea în chip fatal sau.... să moară. Ea stăpâneşte fiinţa ca o putere suverană cu care nu poate discutà. Asta e perioada determinismului. Pot fi în perioada aceasta presimţiri de libertate, însă libertatea propriu zisă lipseşte. Toţi am trecut prin perioada aceasta şi după naştere. E o perioadă aşa de întunecoasă şi de inconştientă încât nimeni nu şi-o mai poate amintì.

Apoi vine a doua fază: copilul a crescut, a ajuns o personalitate mică şi atunci a observat că nu e singur în lumea aceasta, că mai sunt şi alte voinţi alături de a lui, şi în deosebi una care-l stăpâneşte, aceia a părinţilor. Ieşind din perioada instinctivă, luând conştiinţă de sine, a constatat înaintea lui şi alături de el o lege lămurită care-i poruncià să asculte: şi cum şi el are o voinţă foarte lămurită, o luptă plină de urmări a început.

Mi-aduc aminte de o fetiţă care n'aveà nici doi ani, dar a cărei voinţă erà aşa de tare încât erà o luptă zilnică s'o faci să asculte. O revoluţie adâncă se petrecù în ea, când observă că în jurul ei se aflau fiinţe care aveau să-i poruncească. Par'că o aud şi acum zicând mereu un continuu nu, care erà ca o protestare contra rezistenţelor întâlnite. Felul de a pronunţà acest nu, nu puteà fi copilăresc, accentul n'aveà nimic copilăresc şi totuş erà al III-lea cuvânt pe care-l învăţase după cele două: tată şi mamă! Protestarea aceasta continuà şi noaptea în visuri, căci de multeori a început să vorbească cu glas tare în somn, mereu scoteà acelaş nu.

Perioada aceasta de luptă e cea mai critică din toate; atunci într'adevăr se poate decide asupra viitorului ființei care luptă. A cui va fi victoria: a libertății ori a determinismului? Nimeni nu poate ştì. Cea mai mare parte dintre oameni cad învinşi în lupta aceasta şi determinismul e cel mai puternic. Căci, lucru trist de spus, și care arată până la ce punct suntem sub stăpânia unei iluzii, ne închipuim atunci că cel care vrea să ne impue legea ne e duşman şi că scopul lui dând porunci e să ne vatăme fericirea.

Noroc însă că copilul poate ieşì biruitor din această criză şi să ajungă într'o perioadă superioară celei precedente, perioada libertății: el a înțeles, că cel care-i porunceşte e un prietin şi ceeace-i porunceşte nu-i porunceşte decât din iubire. Atunci încetează lupta şi îşi supune vesel voința lui voinței tatălui şi mamei sale. Merge chiar până a-şi identificà propria lui voință cu a lor, deoarece ştie că în definitiv există un acord adânc între interesul lui și voința părinților:[1] a ascultà de ei înseamnă a ascultà de adevăratul lor eu: ascultând va fi liber.

De îndatăce legea a luat forma atrăgătoare și plăcută a voinței părinteşti totul se schimbă și ascultarea ajunge o bucurie. Dacă tinărul ascultă o face numai din iubire şi tatăl nu va mai aveà nevoie să insiste, căci cea mai neînsemnată dintre poruncile lui şi cel mai mic sfat al lui va fi primit cu recunoştință și urmat punctual. Punând nuiaua la o parte, tatăl va face pe copil părtaș planurilor lui, luându-l ca sfetnic al lui.

Astfel deci prima perioadă am caracterizat-o astfel: legea mai presus de copil, împlinită orbeşte, fază de pur determinism, perioadă instinctivă.

Apoi a doua perioadă, în care legea ce stă alături de el și produce luptă în individ, fază de nesiguranță între determinism și libertate.

In fine, a treia perioadă, legea în interiorul lui, împlinită cu iubire şi veselie, fază în care birue libertatea.

Cu cât legea se apropie mai mult de om și devine mai conștientă cu atât el devine mai liber. Tocmai când se încarnează în el, ca să zic aşa, când devine una cu el, îşi atinge libertatea punctul culminant, şi asta se înțelege, deoarece atunci omul identificat cu legea nu vrea decât ceeace vrea ea.

Lucru curios, mişcarea aceasta gradată constatată în individ o găsim cu fazele ei mari și în istoria omenirii. Omenirea a trecut printr'o primă perioadă care corespunde cu a micului copil; asta

[1] Se înțelege că aici vreau să vorbesc de părinții demni de acest nume, care au înțeles că trebuie să-şi subordoneze interesele lor intereselor copilului şi se feresc de a-l creşte numai puțin pentru ei, în chip egoist.

e epoca păgânismului, în care omenirea ascultă de zeităţi obscure misterioase, pe care nu le cunoaşte dar care i se par tiranice. Una dintre ele se numeşte Fatalitate. Ea comandă orbeşte şi trebuie ascultată orbeşte. Oamenii simt că sunt ţinuţi şi stăpâniţi de ea şi nici nu încearcă să discute. Ascultă, dar fără bucurie, ca de o necesitate împotriva căreia e imposibil să caute să se ridice. Atunci libertatea nu e cunoscută, ca să zicem aşa, ci domneşte determinismul sau fatalismul de care trebuie să asculte vrând nevrând. Se înţelege că în păgânismul antic, ca şi în cel modern, sunt excepţiuni frumoase, însă excepţiunile acestea confirmă regula, arătându-ne cât de greu îşi cucereşte omul superior libertatea în această primă fază.

Faza următoare e reprezentată în istorie prin iudaism, care ne oferă priveliştea unui popor în luptă cu o lege dată de Dumnezeu, împotriva căreia se sbate timp de mai multe veacuri. El e poporul cel tare la cerbice de care vorbeşte Scriptura, care ascultă atât de greu, care par'că n'a primit legea decât ca s'o calce; nu înţelege, cel puţin în totalitatea lui, — căci şi aici sunt foarte multe excepţii — că Dumnezeu, autorul legii, e un Dumnezeu al iubirii, care-i vrea binele adevărat. Toată istoria lui Izrail s'ar puteà rezumà în cuvântul copilului revoltat: nu, nu, nu! La fiecare apel al lui Dumnezeu, la fiecare sforţare a Celui Prea Inalt se aude cuvântul nu, aspru şi neînduplecat. Nerăbdarea jugului merge mereu crescând pânăce învârtoşarea şi-a ajuns apogeul. Atunci Dumnezeu e silit să alunge pentru un timp pe cea mai mare parte a poporului izrailit, lăsându-l în prada altor naţiuni, prinse în angrenajul determinismului. El nu păstrează decât o elită, un rest, cu care îşi va realizà planurile.

In adevăr, restul acesta a ajuns, acum 19 veacuri, în a treia fază, a libertăţii, în urma lui Isus Hristos, primul om liber, într'adevăr liber, deoarece a fost primul într'adevăr dependent de Dumnezeu. Toată taina vieţii lui e cuprinsă în cuvintele următoare: «Hrana mea e să fac voia Celuice m'a trimis», sau: «Nu precum vreau eu, Părinte, ci precum tu». Pentru Hristos, legea nu e mai presus de el ca o forţă oarbă şi fatală, nici lângă el ca un duşman împotriva căruia trebuie să lupte, ci în interiorul lui, pătrunzându-l, umplându-l, identificându-se cu el, şi asta graţie Duhului lui Dumnezeu care locueşte în el în toată plenitudinea.

In urmă, discipolii după, ce au fost formaţi la şcoala lui, primesc şi ei la rândul lor Duhul sfânt şi imediat se afirmă în faţa lumii ca fiinţe libere. Ignoranţi, fără cultură, nu şovăesc să declare sinedriului că trebuie să asculte mai mult de Dumnezeu decât de oameni; sunt gata să ţină piept lumii întregi pentru a împlinì voinţa dumnezeească care a devenit a lor. Asta dă faptelor

apostolilor un interes atât de palpitant: vedem acì un grup de oameni liberi, independenţi de tot şi de toţi dar cu atât mai dependenţi de Dumnezeu. Apariţia aceasta e de cea mai înaltă importanţă, căci ea înseamnă clipa solemnă a întrării omenirii în perioada III-a, pe care am numit-o perioada libertăţii: asta e faza creştinismului. Graţie lui, şi operii de liberare săvârşite de Isus Hristos, omenirea înţelege că legea divină e o lege a iubirii, că cel care ordonă e un părinte, cel mai iubitor părinte, şi că oricine consimte să se împace cu el prin Isus Hristos, adecă încetează de a se revoltà, va puteà fi părtaş ca fiu al casei, la măreţiile tatălui. «Dacă Fiul vă liberează,ziceà Isus, veţi fi într'adevăr liberi». Fiul, într'adevăr, ne liberează punând în interiorul nostru Spiritul adopţiunii, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu, fii a căror inteligenţă e aşà de transformată, încât pot spune cu apostolul, că pentru ei «voia lui Dumnezeu e bună, plăcută şi desăvârşită». Asta e legea desăvârşită a libertăţii.

De mirat e că ascultând de Dumnezeu, în fond ascult de eul meu însumi, însă de eul vindecat, ajuns normal, smuls din sugestiunea păcatului şi eul acesta e eul divin format în om. Odată ajunşi pe calea aceasta, nu mai avem nici un motiv să ne oprim. Liberaţi de sclăvia interioară, vom merge din liberare în liberare şi prin asta din libertate în libertate, până la libertatea măreaţă a fiilor lui Dumnezeu. Cred că vom atinge vârful care ne e propus când Duhul lui Dumnezeu având-ne în totul îl vom puteà aveà şi noi pe deplin şi asta în chip definitiv.

Maşină, sclav, fiu: iată cele trei trepte propuse omului în evoluţia lui spre Dumnezeu. Ce puternic stimulent spre a ne împinge să părăsim văile şi să ne urcăm pe vârfuri!

Vezi, iubite cetitor, că întrebarea pusă adineaori: Vrei să fii liber? e serioasă şi răspunsul afirmativ e plin de urmări pentru tine, deoarece liberarea ta implică o abdicare de bună voie în mânile Creatorului. Spun însă că ceeace opreşte pe loc pe mulţi oameni sinceri şi drepţi care ar dorì libertatea aceasta, e că în fond nu ştiu cum să facă să ajungă la ea. Ei cred că să încerce multe sforţări, să ia multe hotărîri, ca şi cum totul ar depinde de ei, uitând că Isus Hristos le-a cucerit pe o cruce libertate deplină, zdrobind puterea apăsătorului lor grozav. Acum liberarea unui sclav al păcatului nu mai e decât o chestiune de credinţă şi prin asta o chestiune de voinţă, credinţă în opera lui Hristos, voinţa de a o primì chiar fără a o înţelege.

In noaptea de 31 Iulie spre 1 August 1865 bisericile din America înfăţişau o privelişte mişcătoare. In ele erau uniţi în rugăciuni o mulţime de oameni şi femei, unii liberi, iar alţii sclavi. Un decret al senatului în urma răsboiului pentru succesiune de-

clarase liberi pe toţi sclavii republicii, şi la miezul nopţii clopotele ţării începură să sune vestind captivilor libertatea. In timp ce toţi se rugau în genunchi, clopotele începură să sune de veselie şi sclavii îngenunchiaţi se putură ridică liberi, cu condiţie însă, ca toţi să consimtă şi să se încreadă în decretul oficial.

Oricine aţi fi voi cei care cetiţi aceste rânduri, oricât de înlănţuiţi aţi fi, chiar dacă vă simţiţi încă robiţi de o mare putere duşmană, vă pot spune că sunteţi liberi dacă vreţi. Inainte de a termină de cetit aceste pagini, vă puteţi oprì şi reculege o clipă şi, prin actul acesta de supremă încredere în Dumnezeu, de abdicare la picioarele lui Isus Hristos să puneţi mâna pe libertate, ca pe un lucru care e al vostru deoarece ea v'a fost câştigată cu preţul sângelui vărsat pe cruce.

In toate domeniile nu suntem stăpâni decât pe ceeace am cucerit. Tot aşa e şi cu libertatea: niciodată nu vom aveà decât libertăţile pe care le luăm. Lucrează deci, iubite cetitor, ca şi cum ai fi liber, şi vei vedeà că eşti liber într'adevăr. Eşti liber dacă vrei. Ia deci ceeace ai şi realizează ceeace eşti.

Dim. I. Cornilescu.

CUVÂNT DE DESCHIDERE

rostit la conferenţa a 2-a preoţească din Sălişte 5/18 Noemvrie 1913.

On. Conferenţă Preoţească!

Dela ultima noastră întrunire, ţinută în 26 Martie a. c. şi până acum s'au petrecut unele lucruri, cari merită să fie relevate în cuvântul de deschidere al unei conferenţe preoţeşti, fiindcă ele ating foarte de aproape soartea preoţimii noastre.

In acest interval a trecut prin corpurile legiuitoare articolul de lege 38 din 1913 privitor la îmbunătăţirea stării materiale a preoţilor prin încuviinţarea aşa numitelor cuincuenale.

Contra proiectului, prin care 1500 preoţi de ai noştrii rămâneau excluşi dela orice ameliorare a stării lor materiale, în partea cea mai mare din motive neatârnătoare de voinţa lor, adevărat că arhiereii noştri au purtat o frumoasă şi înălţătoare luptă, arătând în faţa celor mai înalţi şi mai competenţi factori nedreptatea, ce li se face acestor preoţi români ortodocşi, cari îndeplinesc şi ei cu sfinţenie misiunea lor apostolească, muncind pentru înaintarea poporului şi spre folosul patriei în măsura putinţei lor, fără ca ei să poată fi făcuţi răspunzători pentru puţinătatea pregătirii ori a succesului, care atârnă de concursul multor factori adeseori potrivnici faţă de biserică şi preoţi.

Unul dintre arhiereii noştri a spus chiar, că opinia publică românească a şi dat răspunsul potrivit la întrebarea, pentruce atâtea şi atâtea din măsurile ce se iau din partea guvernanţilor par a fi îndreptate mai ales contra poporului nostru şi a fiilor săi? Pentrucă acest popor a fost şi, durere, mai este încă şi astăzi considerat din partea puternicilor zilei, ca o massă neglijabilă, ca un obiect de exploatat, bun să plătească numai dări grele şi să-şi trimită feciorii cei mai mândri şi mai plini de vieaţă, să-şi verse sângele pentru cinstea monarhiei.

Iar când ar fi vorba de făcut vreun favor, vreo înlesnire pentru vreo tagmă de cetăţeni, se studiază împrejurările, se făuresc proiecte și se întocmesc anume lucrurile astfel, ca dintre Români să ajungă cât mai puţini a se împărtăşì de acele favoruri sau înlesniri.

Astfel legea cuincuenalelor votată în anul acesta pentru foarte puţini preoţi români va însemnà o uşurare mai simţită a traiului.

Majoritatea preoţilor noştri va rămâneà şi în viitor lipsită de avantage materiale și va muncì mai departe fără să aştepte răsplata cuvenită pentru munca sa. Legăturile preoţilor noştri cu poporul vor devenì cu atât mai strânse, cu cât acesta va simţì, că preoţii săi nu stau în solda puternicilor zilei, că ei sunt în stare să renunţe la anume favoruri şi se mulţămesc cu puţinul acela, pe care li-l oferă de bună voie credincioșii lor.

Se vor aşterne deci preoţii noştri cei harnici şi devotaţi chemării lor la o muncă şi mai însufleţită și mai stăruitoare decât cea de până acum. Vor învăţà şi vor luminà poporul cu vreme şi fără vreme, nu se vor ferì de nici o greutate, de nici o piedecă ce le-ar pune în cale răutatea vremilor şi a oamenilor. Vor îndeplinì sfintele slujbe cu toată evlavia şi cu toată căldura sufletului lor, ca să nu mai poată zice nimeni, că în vechime aveam potire de lemn și preoţi de aur, iar acum avem potire de aur și preoţi de lemn... Ştiind că *rugăciunea e cheia raiului*, se vor nizuì, ca din lumina și căldura sufletească depusă în rugăciunile lor să picure cât mai mult și în inima credincioșilor, căci zice o vorbă: celce se ştie rugà bine, acela ştie şi trăì bine, iar rugăciunile lipsite de căldura inimei sunt ca săgeţile fără vârf, ca săbiile fără ascuţiş, ca paserile fără aripi: ele nu pătrund și nu se ridică la cer. Rugăciunile făcute cu răceală îngheaţă înainte de a se înălţà la cer.

Intreagă istoria bisericească universală ne este dovadă, că atunci a înflorit mai mult biserica lui Hristos, când slujitorii ei au fost mai asupriţi. Doar epoca de aur a istoriei bisericeşti coincide cu timpul persecuţiunilor celor mai înverşunate. Iar atunci, când slujitorii bisericii au ajuns la bunăstare prea mare, la stăpânire întinsă şi îmbelşugată, propoveduirea Evangheliei s'a înnămolit în traiul prea bun şi uşor al preoţilor bogaţi. Căci scris este, că «grija veacului acestuia şi înşelăciunea bogăţiei sugrumă cuvântul» (Mateiu XIII, 22).

Chiar şi fără a recurge la învăţămintele istoriei, privind numai la cele ce se întâmplă în zilele noastre în Franţa, unde curente potrivnice au pornit un adevărat vandalism contra bisericii creştine, uşor se va puteà convinge orcine, că aceste atacuri n'au putut să slăbească, ci din contră au întărit biserica şi au făcut să sporească râvna slujitorilor ei.

«In loc de a scădeà numărul şcoalelor susţinute de biserică — cetim într'un raport din Paris — ele s'au înmulţit. In biserici se desfăşură cu o evlavie şi râvnă neobişnuită până acum sfintele slujbe dumnezeeşti. Publicul, care cercetează aceste slujbe, nu mai încape în biserici. In câte o Duminecă parte mare a publicului rămâne în afară de zidurile bisericii, ascultând de pe la uşi sau din stradă şi mulţămindu-se cu câte un accent de cântare, ce străbate în afară.

Ce s'a întâmplat aici? Căci cu drept puteà să creadă oricine, că în urma acelei severităţi, cu care statul francez a executat legea separaţiunei, biserica va rămâneà neputincioasă şi se va prăpădì, ca fiul de rege detronat, pe care despoiat de toate ale sale l-au aruncat în vârtejul vieţii.

Dar n'a urmat această eventualitate, ci alta care erà mai puţin de prevăzut, însă nu mai puţin logică. Anume clerul, pe care l-au despoiat de forţele sale materiale, s'a apucat cu râvnă însutită de exploatarea forţelor sale morale. Lipsa şi severitatea traiului, i-a silit pe preoţi să desvoalte o activitate potenţată. Biserica aceea, care trona până acum la o înălţime dispreţuitoare şi în activitate trufaşă în culmea societăţii omeneşti, acum s'a scoborît în vârtejul zgomotos al vieţii, unde între crâncene concurenţe se desfăşură răsboiul pentru traiu.

Da! biserica a fost necesitată să poarte răsboiu cu concurenţii săi. In şcoală e preotul acum de sute de ori mai bun învăţător, în vieaţă însutit mai blând sfătuitor, în spitale însutit mai pacient îngrijitor şi în biserici însutit mai invenţios aranjator scenic. In foarte multe biserici ale Parisului decurge o concurenţă artistică mai însufleţită decât între diferitele teatre. Cântări sublime şi înălţătoare, predici clasice ţinute după programele afişate de mai înainte pe uşile bisericilor... In Paris bisericile ofer azi cea mai curată desfătare artistică. S'ar puteà spune, că publicul acestor slujbe dumnezeeşti nu este cel adevărat, că sentimentul lui religios stă mai mult pe baze estetice şi că deprinderea lui e mai mult un fel de snobism modern, decât zel sufletesc. Dar cu toate acestea, el îşi plăteşte de bună voie şi cu uşurinţă darea bisericească, la care s'a angajat nesilit de nimenea».

Ţinând seamă de împrejurarea, că publicul, care cercetează bisericile noastre, cu excepţia semidocţilor, cari ţin să exceleze totdeauna prin absenţă, e cu mult mai bun şi mai religios decât cel din Paris, temându-ne că într'un viitor mai depărtat şi în patria noastră ar puteà să ajungă lucrurile la o totală separaţiune între biserică şi stat, toţi preoţii noştri, cu sau fără cuincuenale, sunt datori să-şi potenţeze râvna şi activitatea pe teren religios şi cultural spre a da încă din bună vreme poporului întreg dovezi convingătoare, că îşi înţeleg chemarea lor şi ştiu s'o îndeplinească cu zelul cel mai fierbinte ca un apostolat sfânt, iar nu numai ca o lefterie făcută cu speculă sau cu răceală şi numai în vederea neînsemnatei şi umilitoarei retribuţiuni băneşti.

Aşadar numai şi numai dela râvna preoţilor noştri atârnă, ca şi cu privire la biserica noastră să se adeverească însufleţitoarele cuvinte ale Sfântului Ilarie: «Ecclesia vincit, cum laeditur; dum persecutionem patitur, floret; dum contemnitur, proficit; dum opprimitur, crescit; tum stat, cum superari videtur».

Sălişte, 3/16 Noemvrie 1913.

Dr. I. Lupaş.

DILUVIUL ÎN TRADIŢIE ŞI SFÂNTA SCRIPTURĂ.

(după **Dr. A. Fibiger**).

..... «*terra intremuit, motuque sinus patefecit aquarum*».
(Ovidiu Metomorf. lib. I. v. 283—4).

Abià există vreo tradiţie mai deamnă de atenţiune pentru vechimea, universalitatea şi însemnătatea ei morală, ca tradiţia despre diluviu. Pretutindenea o găsim, atât la indigenii americani cât şi pe insulele oceanice, la popoarele vechi ale Asiei şi Africei, ca şi la seminţiile străbune ale Europei culte. Esenţa pretutindenea e aceeaş.

Dumnezeu prin potop pierde omenirea păcătoasă de pe suprafaţa pământului; o familie bună rămâne dela care descinde apoi neamul omenesc. Acesta e miezul fiecărei tradiţii despre potop, care la diferite popoare se prezintă în cele mai deosebite forme mitice, amăsurat concepţiei lor specific naţionale.

Să cercetăm câteva tradiţii de acest fel, ca să ne putem convinge de existenţa reală a faptului istoric cuprins în ele.

Două neamuri ale culturei vechi: *asirienii şi babilonenii* au însemnat şi pentru posteritate evenimentul istoric al diluviului, dupăcum apare din monumentele istorice descoperite cu ocaziunea săpăturilor asiro-babilonice.

Mitul egiptean despre diluviu, dupăcum îl cunoaştem din o inscripţie mitologică mai lungă, aflată în mormântul lui I. Scthosis, e de următorul cuprins: Ra, zeul cel mai puternic, văzând că oamenii sunt neascultători şi nu-l apreciază, convoacă zeii în biserica din oraşul Anu, (On, Heliopolis) pentru ca să hotărască resculaţilor pedeapsa. Zeii s'au sfătuit şi au trimis pe zeiţa apelor — Tefnut Hathort — ca să şteargă de pe faţa pământului neamul păcătos. Atunci oamenii aleargă spre munţi, dar şi aici îi ajunge zeiţa şi-i prăpădeşte, afară de o singură familie, care, patronată de puternicul Ra, scapă într'o corabie.

Mai sistematic e expus fenomenul diluviului de *mitul chaldeic*, care se află în două ediţii, anume în istoria preotului Belesus Bel şi în aşanumita legendă alui Izdubar, scrisă încă cu 2000 de ani înainte de Hristos. Pe aceasta din urmă învăţatul englez George Schmith a descoperit-o la anul 1872 în nişte ieroglife pe table

roşi şi albe de lut, aflate printre ruinele bibliotecii regelui asirian Assurbanipal şi de prezent se află în muzeul britanic de anticităţi.

Hassisadra, patriarhul diluviului, astfel povesteşte nepotului său Izdubar fenomenul diluviului.

Zeii hotăresc diluviul. Zeiţa atotştiinţii — Ea — provoacă pe fiul lui Ubaritut, pe Hassisadra, să-şi edifice o corabie de 600 coţi de lungă, 60 coţi de lată şi înaltă, să-şi care în ea bucate, să-şi ducă familia, servitorii, rudele, vitele, animale sălbatice şi aşà să scape sămânţa vieţii. Hassisadra se supune; îşi pregăteşte corabia, pe dinlăuntru şi pe dinafară o obduce cu cătran, se provede cu de ale traiului, îşi adună membrii familiei, servitorimea, bărbaţi, mueri şi se sue în corabie. Intr'aceea se porneşte o furtună puternică, valurile apelor se înalţă până la cer, un întunerec grozav se lasă în nemărginit. Suprafaţa pământului dispare «frate de frate nu se îngrijeşte, om la om nu se cugetă». Chiar zeii în cer se îngrozesc de înfiorătorul potop si-şi caută adăpost. Ca cânele în culcuşul său, aşa se retrag zeii la grilagele cerului. Istar sbiară ca un desperat, puternica zeiţă strigă cu glas înalt: «Sarra puşcă aşadar tot, s'a isprăvit dezastrul. Şi plâng zeii şi cu ei împreună duhurile pământului».

Şase zile şi şapte nopţi a ţinut această vijelie, torentul şi tempestatea. Cu zorile zilei a şaptea vijelia se linişteşte, marea scade.

Corabia se opreşte în muntele Nizir. Hassisadra în ziua a şaptea eliberează un porumb care s'a reîntors. După aceea lasă o rândunică dar şi aceea s'a întors. Pe urmă lasă un corb, care nu se întoarce. Atunci Hassisadra eliberează animalele în cele patru regiuni ale pământului, ridică altar de jertfă, pentru care Hassisadra şi muierea lui sunt luaţi între zei.

La *grecii vechi* aflăm mai multe legende despre diluviu, cari diferă după concepţia specifică a deosebitelor seminţii. Aşa este alui *Inach*, *Agyge* şi *Deucalion*. Cea mai însemnată e alui Deucalion, care a eternizat-o cu mâna sa măiastră poetul Ovidiu.

După această legendă, Jupiter, nemai putând suferì păcatele giganţilor, în sfatul zeilor îşi comunică hotărîrea, că prin potop voeşte pierderea omenimii.

Atunci Aeol închide în burduf vântul nordic şi eliberează — pe cel sudic, şi o ploaie torenţială toarnă din nori. Apoi dă apelor poruncă să se verse peste pământ.

Neptun loveşte cu tridentul său pământul care se zgudue şi apelor le dă curs liber nimicind totul. Numai fiul lui Prometheu, Deucalion şi soţia sa Pyrha scapă. Barca lor se opreşte pe muntele bifurcat Parnas. Joe priveşte pământul, norii îi împrăştie, râurile le strânge în alvia lor. Triton, fiul lui Neptun suflă din bucium și apele scad și dealurile se ridică din spume. Deucalion și Pyrha văzând pământul pustiit se întristează şi merge la oracolul Themis, ca să ceară sfat cum ar puteà reîntemeià neamul omenesc. Themis le zice «mergeţi şi vă acoperiţi capurile, desfaceţi-vă brânele și aruncaţi oasele străbunelor voastre peste cap îndărăpt». Aşà și fac... și iată că din petrile aruncate de Deucalion să fac momentan bărbaţi, din cele aruncate pe Pyrha mueri».

Dar nu numai la popoarele culte ale lumii vechi aflăm legende despre diluviu, ci chiar şi la popoarele sălbatice ale lumei noi, deşì pierdute în nişte întunecate poveşti mitice.

Aşa la indigenii Americei nordice aflăm următoarea: Strămoşul Csäpivih trăià cu familia sa într'o strâmtoare de 2 mări, unde pentruca să prindă pești s'a clădit o stavilă. Odată atâția pești au venit în strâmtoare, încât închizându-o, apa s'a revărsat peste pământ. Csäpivih atunci sare în barca sa și cu el a luat multe patrupede şi sburătoare. Pământul mult timp a fost învălit de apă, dar Csäpivih a zis că nu poate să dureze aceasta mult. Şi aşa trimite un castor, dar castorul s'a înecat. După aceea trimite un mosc (viverrazibetha zool). Moscul şeade mult afară; în fine se întoarce aducând între ghiare puţin pământ.

Csäpivih s'a bucurat și luând pământul l-a presărat peste apă și apa s'a lăţit din ce în ce tot mai mult pânăce se formează o mare insulă în ocean — America de azi.

In *America sudică* aflăm următoarea tradiţie despre potop: Arbomoku, duhul râului, se conjură cu stăpânul duhurilor văzduhului pentru a nimicì omenimea. Primul deschide izvoarele pământului, cestalalt însă jghiaburile norilor, încât pământul îndată dispare într'un nemărginit ocean, din care numai piscul unui munte se ridică falnic, pe care Temendare cu sora sa urcându-se într'un palm își aflä scăparea. Dela aceștia descind brazilienii și întreg neamul omenesc.

In *Australia și pe diferitele insule oceanice* apoi aflăm mai multe tradiţii despre diluviu, cari difer mult puţin una de alta și a căror conţinut l'am puteà reasumà în următoorele:

Ruohatu, zeul apelor, puţin după impopularea pământului se retrage deodată în fundul mării şi se odihneşte între corali. Din întâmplare un pescar chiar acolo pescuià şi ancora ş'o acăţă în părul zeului mării. Zeul se întărîtă şi declară, că va pustii genul omenesc de pe pământ. Pescarul s'a înfricat şi îngenunchind cere iertare dela zeu. Zeului i se face milă de pescar şi-i numeşte o insulă unde să se stabiliască, căci acolo va aflà scăpare. Pescarul se aşază pe insula numită cu muierea şi copii şi-şi duce şi un câne, un porc şi câteva pasări. Intr'aceea apele cresc şi se ridică de trec şi peste cei mai înalţi munţi, numai chiar insula pescarului rămâne. Dela această familie descinde neamul acestor insule şi a lumei întregi.

Astfel de tradiţii despre diluviu aflăm aproape la toate popoarele, aşà în Asia: la armeni, sirieni, foenicieni, arabi, frigi, perşi, indieni, chinezi şi laponi; în Europa la toate seminţiile celtice, slave, germane; în Africa la deosebitele seminţii ale negrilor şi în fine, la toate neamurile Americei. Atât e deosebirea numai, că fiecare popor evenimentul diluviului îl întreţese în istoria sa naţională şi-l transpune pe pământul său, iar patriarhii diluviului sunt strămoşii respectivului popor, dela cari descinde chiar întreg neamul omenesc.

Cetind aceste interesante tradiţii, de sine ni se impune întrebarea: oare cum de e aşà extinsă amintirea diluviului aproape la toate seminţiile globului pământesc? Oare şi aceste tradiţii, ca aproape toate celelalte tradiţii şi legende, sunt fătul fantaziei? Dar ceeace n'are bază istorică, ci izvoreşte din fantazie, e numai o reflexiune subiectivă şi nu ceva general ori universal. Sau doar celelalte neamuri au împrumutat-o dela jidovi ori dela creştini? Dar cum s'a putut întâmplà această comunicare la popoarele păgâne înainte de creştinism?

Dar cum au putut cunoaşte tradiţia jidovească popoarele păgâne, de mii de ani izolate prin poziţia topografică, ale Americei, Australiei, Africei şi Europei nordice? Apoi de unde provin deosebirile, mai ales cele referitoare la nume? Toate acestea nu se pot explicà altcum, decât aşà, că tradiţia diluviului e fapt istoric, a cărui amintire au moştenit-o deosebitele seminţii ale globului pământului dela străbunii lor, cari odinioară au avut o patrie comună, de unde resfirându-se peste rotogolul pământului

au dus cu sine tradiția comună, lăsându-o urmașilor lor. In cursul secolelor însă și această tradiție, ca toate altele, s'a schimbat, transformat, slăbiciunea omului și ingenioasa fantazie și vanitatea omenească au prefăcut-o în felurite mituri religioase, dar trăgând la o parte vălul mitic, apare realitatea faptului istoric în esență acelaș la toate popoarele.

Dacă pentru documentarea unui eveniment istoric e suficient a produce 1—2 documente, cu tot dreptul putem susțineà, că acel fapt, despre care mărturisește nu 1—2 neamuri; ci aproape toate neamurile lumii, este un adevăr, un fapt istoric real. «Tradiția diluviului, — zice Alfred Maury — e așà de veche, așà de universală și consfințită prin atâtea argumente demne, încât aceea nu s'a putut naște din naiva credulitate a vremilor vechi. Fără îndoială enararea tradiției se prezintă de multeori în adevărat veșmânt mitic, dar e imposibil ca sub această manta mitică să nu se ascundă un fapt real și adevărat, când a imprimat în memoria omenirii urme atât de adânci ce nu se mai pot șterge». Tot asemenea se exprimă și vestitul călător și explorator al naturii A. Humbold: «Aceste tradiții antice, ce le găsim resfirate peste întreg rotogolul pământului, ca niște ruine ale vreunei corăbii colosale naufragiate, sunt foarte interesante pentru acela, care filozofice se aprofundează în istoria omenirii.

Tradițiile cosmogonice ale popoarelor, în formă și liniamente generale sunt de o asemănare uimitoare. Atâtea limbi ce aparțin la felurite trupini ne istorisesc aceleași date. Esența datelor cu referire la răspândirea neamurilor și la reînoirea naturii aproape nu difer, numai cât, că fiecare popor le împodobește cu o coloare specific locală. Atât pe continente, cât și pe insulele cele mai mici ale oceanului lin, se crede că mântuirea neamului omenesc s'a întâmplat pe cel mai înalt deal din apropiere. Cine a studiat cu atențiune anticitățile din Mexico din vremile mai dinainte de descoperirea lumei noi, cine a cutreerat pădurile seculare orinoce și cunoaște mărunțișul de instituțiuni izolate și referințele popoarelor rămase independente, acela nici când nu poate susține, că asemănarea acestor variante ar fi cauzat-o misionarii creștini».

Pe când în aceste tradiții antice faptul istoric al potopului abià îl poți constatà în urma întrețăsăturii multor povestiri mitice, pe

atunci mai limpede cunoaştem fondul real al acestui eveniment istoric din cartea primă a lui Moisi, din cartea Facerii. Acest scriitor inspirat, pe lângă istorisirea creaţiunii şi a stării fericite primordiale a omenirii, ne-a descris şi catastrofa potopului, care a venit peste omenimea căzută în păcat.

Şi oare de unde a luat Moisi datele atât de bogate şi specificate asupra evenimentului istoric al potopului? Oare ca la descrierea creaţiunii, aşa şi acì, prin revelaţiune i s'au comunicat aceste date? Nu-i lipsă să se susţină aceasta. Nu, căci s'a putut eruà datele cu referire la acest eveniment din tradiţia încă clară şi proaspătă, moştenită dela patriarhul jidovesc Avraam, care a auzit istorisirea potopului din gura copiilor lui Noe. Dela Avraam până la Moisi sunt numai 2 generaţii, şi acest popor temător de D-zeu, a ştiut să susţină în mijlocul politeismului monoteismul, aşà şi această pedeapsă îngrozitoare a lui D-zeu asupra omului decăzut cu siguranţă a istorisit-o urmaşilor fără întreţăsături mitice. Apoi e foarte probabil că lui Moisi i-au stat la îndemână şi unele însemnări de ale lui Noe, ceeace se poate deduce din descrierea atât de clară şi specificată ca şi după o cronică netăgăduită.

Afară de aceea pe Moisi l-a ajutat şi mâna lui D-zeu, care l-a păzit de greşeli, cari ar contrazice scopului real al acestei descrieri.

De aici provine că tractatul lui Moise aşà de simplu, dar atât de maestos, descrie un eveniment atât de extraordinar dar nu-i nimic neverosimil; deşi se extinde până la timpurile cele mai vechi, totuşi nu cuprinde nimic ceva mitic, ceva legendar, ce ar profanà divinitatea. Intr'o măreţie maestatică vedem aici pe D-zeu, şi atunci când pedepseşte, căci pedepseşte pe cel păcătos; îi dă timp de pocăinţă, pe cel drept îl mântuie şi numai pe cei decăzuţi moraliceşte îi pedepseşte; şi atunci când îşi execută sentinţa, încheie legătura cu omul, promiţându-i că mai mult nu va nimicì pământul prin valurile apelor. Poftească oricine şi asemeneze acest referat simplu cu tradiţiile păgâne; cu legenda lui izdubar, care după Smith şi Sucos e cu 500 ani mai veche şi la prima privire îi va apăreà caracterul ei divin. Sau dacă nu-l îndestuleşte, poftească şi deschidă cartea păturilor geologice şi va cetì despre acelaş eveniment, de care vorbeşte şi Sf. Scriptură.

Esegeţii de azi, bazaţi pe anumite puncte de vedere, susţin că diluviul a fost universal numai cu referire la om, dar că el nu s'a extins pe toată suprafaţa pământului.

Trebuie să adăogăm şi aceea că în referatul biblic nu trebuie să căutăm ştiinţă, ci învăţături religioase morale. Cine are în vedere acest fapt nu acuză pe Moisi şi Biblia cu ignoranţă ştiinţifică şi o concordanţă între ştiinţă şi biblie se poate constată atât ce priveşte referatul biblic despre crearea lumii, cât şi cel despre fenomenul extraordinar al potopului.

Pr. *Zaharie Manu.*

MATERIALISM ŞI IDEALISM.

După **Dr. Gottlob Mayer.**

«Nu vă adunaţi comori pe pământ unde moliile şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci vă adunaţi comori în cer, unde nici molia nici rugina nu le strică şi unde furii nu le sapă nici le fură. Că unde e comoara voastră, acolo va fi şi inima voastră». (Mat. 6, 9—21).

Sub Materialism înţelegem, dupăcum se ştie, acea concepţie care atribuie bunurilor pământeşti ale vieţii, îndeosebi banilor şi averii, cea mai mare valoare şi care afirmă, că scopul principal al vieţii noastre este, ca pe aceste bunuri să le câştigăm cu tot preţul şi în fiecare zi, neîngrijoraţi şi neinteresându-ne de ziua de mâne, să le gustăm. Din această concepţie de vieaţă rezultă, că grija pentru mântuirea sufletului cade pe planul al doilea, ba chiar, că bunurile curat spirituale, cari împodobesc vieaţa omului, ca ştiinţa, arta, bucuria de natură şi cultivarea spiritului sunt de o însemnătate secundară şi, în genere, numai atunci este a li-se atribuì o valoare practică când stau în serviciul scopului celui materialist. Opus materialismului este idealismul, ca acea direcţie spirituală practică, care sufletului omenesc, în raport cu trupul, îi atribuie o însemnătate superioară şi care consideră bunurile cele spirituale şi nevizibile ca vrednice de dorit, susţinând că adevărul, bunul şi frumosul sunt puterile motrice ale adevăratului progres al culturii. Intrucât religiunea în genere şi în deosebi cea creştină îi garantează şi promite omului cele mai înalte bunuri spirituale, religiozitatea creştină ne prezintă idealismul cel mai

înalt. Nimeni nu ar fi putut exprimà în mod mai pregnant și mai la înțeles țintele și scopurile pe cari și-le fixează materialismul practic şi idealismul religios, de cum a făcut-o Isus în cuvintele: «Nu vă adunați comori pe pământ; adunați-vă comori în cer». Nimeni n'ar fi putut determinà mai bine deosebirea dintre valoarea morală a acestor două concepții de vieață, de cum a făcut-o Isus prin cuvintele: Comorile pământești, moliile și rugina le strică, și furii le sapă și le fură; comorile cerești nu vor fi stricate de molii și de rugină, și nu vin furii să le fure. In sfârșit nimeni nu ar fi putut descrie mai pe scurt influința practică a celor două concepții de vieață asupra caracterului și a sufletului omenesc, de cum o face Domnul în concluzia: Unde e comoara ta, acolo e și inima ta.

Curentul timpului nostru e materialist. Idealismul religios e considerat numai ca o cuminţenie a celor proşti şi e silit să-şi ducă traiul şi să-şi cultive bunurile sale în taină, departe de învălmășala vieții lumești. Valoarea omului, în această lume materialistă se judecă după cât de «greu» este, adecă câți bani și câtă avere posede. Creșterea materialismului practic din timpul nostru stă în legătură strânsă cu marele progres cultural, cu subjugarea puterilor naturii, cu cunoștințele nouă naturaliste, cu criza socială care pe mulți oameni i-a pus într'o strașnică luptă pentru existență. Chiar și în domeniile cu un mai pronunțat caracter spiritual pătrunde materialismul și se impune cu putere: în teologie se numește simț pentru realitate, în filozofie sensualism, în literatură și artă naturalism, în politică realizm.

Chiar și în vieața morală și socială se luptă după stăpânire; iubirea liberă, mișcarea pentru protecția mamelor, greva, socialismul sunt în parte isprăvile acelei direcții. Cauza ultimă a avântului materialismului este, natural, înstrăinarea de Dumnezeu.

Este însă de însemnat, că Isus, cuvintele sale serioase despre adunarea de comori le-a adresat învățăceilor săi, deci unor creștini evlavioși. O astfel de îndrumare se pare că tocmai lor le erà de prisos. Căci cine și-a dat inima sa lui Dumnezeu, acela nu se leagă de cele lumești. Insă durere, experiența ne arată că și în cercurile creștinești mamonismul bântuie în mod îngrozitor. Nu e nimic mai greu, decât ca omul să se desfacă în lăuntrul inimei sale de legăturile cu cele pământești. Omul servește lui

Dumnezeu întru atâta, întrucât interesele materiale prin aceasta i-se par asigurate; dar când trebuie să se decidă definitiv pentru Dumnezeu sau pentru interesele sale pământeşti, atunci cei mai mulţi părăsesc pe Dumnezeu. In felurite chipuri s'a înstăpânit curentul materialistic al timpului nostru şi în cercurile creştineşti. El se arată în împietrirea inimii faţă de săraci, în vânarea după profit a oamenilor de afaceri cari poartă numele de creştini, în traiul luxurios al fruntaşilor, în tendinţa preoţilor de-a încheià căsătorii bogate, în nizuinţele fără scop după venite mari. Inţelepciunea omului lumesc a găsit interpretarea, că nu se poate hotărî precis până la ce margini să posezi averi şi, deci, unde începe luxul de prisos. Isus însă ni-se adresează inimei spunându-ne: Tu eşti un adunător de comori, tu ai un simţ lumesc; ţie nu-ţi e destul Dumnezeu. Dacă porunca simplă a lui Isus nu ne poate îndemnà ca să luptăm puternic în contra acestei porniri, ar trebuì să ne îndemne la aceasta cunoştinţa şi experienţa repetită despre nestabilitatea, nesiguranţa şi nedeplinătatea bogăţiei lumeşti. Moliile şi rugina le mănâncă şi furii le fură. Siguranţa bunurilor pământeşti nu sunt în stare să o mărească multele măsuri de apărare, cari au fost inventate şi se aplică contra focului şi furtului, căci Dumnezeu are şi astăzi mii de posibilităţii, ca să ne răpească aceea la ce ţinem noi cu tărie, ca bogatul să nu uite niciodată cuvintele cunoscute: Nebune, în noaptea aceasta ţi-se va cere sufletul, şi ce se va întâmplà, cu aceea ce tu ţi-ai făcut.

Un creştin adevărat are ideale mai înalte, el caută comorile cereşti. Aceste sunt, dupăcum voieşti să le numeşti: pace, dreptate, bucuria credinţii, putere dumnezeească de vieaţă, fericire, acestea toate izvoresc din comunitatea de vieaţă a sufletului cu Dumnezeu. Aceste bunuri nu le poţi pierde în vârtejul vieţii, pentrucă ele, ca realităţi lăuntrice, nu sunt supuse puterilor nestabilităţii, iar ca realităţi transcendente sunt de o durată veşnică. Ele singure umplu inima şi chiar cel mai sărac va devenì prin ele om bogat. Ele singure împrumută vieţii noastre pământeşti un curent idealist şi ne ţin cu sufletul întinerit până la bătrâneţe. Ele devin tot mai mari şi mai nesecate, cu cât mai mult scoate omul din ele.

Ele întrec chiar şi bunurile spirituale pământeşti, pentrucă satisfac o necesitate a sufletului celui nemuritor. In sfârşit ele ne

dau chezăşia perfecţiunii nesfârşite atunci, când noi prin moarte vom delătură marginile vieţii de dincoace pentru totdeauna. Aceştia sunt idealiştii adevăraţi, cari se luptă pentru ideale adevărate, şi a căror întreagă speranţă şi operă are lozinca: Tinde după cele de sus! *Ioan Moşoiu.*

LEGEA MORŢII.

După Victor Cathrein.

Toată vieaţa de pe pământ e stăpânită de legea morţii. Vieaţa nou răsărită se desvoaltă până la o limită, în desvoltarea ei se opreşte puţină vreme la aceeaş înălţime şi apoi începe să se veştejească, pânăce se stinge cu totul. Fiinţele aparţinătoare aceleiaş specii, abstrăgând dela cauzele externe ce le alterează, trec prin acest proces al naşterii şi încetării din vieaţă într'un timp foarte precis determinat.

Imprejurări favorabile speciale, ce e drept, pot lungì vieaţa singuraticilor indivizi cu ceva, dar granița peste care nu pot trece, după toate observările de până acum, e foarte precis determinată.

Ne putem întrebà, decì, de unde vine, că moartea bate cu o regularitate atât de inexorabilă la uşa tuturor fiinţelor? Iată răspunsul:

I. 1. Legea morţii o putem înţelege numai pe cale teleologică, adecă numai dacă o privim ca lege ordonată de o anumită voinţă raţională spre ajungerea unui scop determinat.

Darwiniştii n'au cruţat nici o osteneală să explice sosirea aşà de timpurie şi de inexorabilă a morţii. Căci abià se găseşte un alt fapt, care să se poată aduce atât de puţin în armonie cu teoria evoluţiunii, ca legea morţii. Procesul de evoluţie ar fi să aibă de urmare înmulţirea şi perfecţiunea vieţii. In lupta pentru existenţă acele fiinţe raportează victoria pe câmpul de luptă, cari sunt mai bine înzestrate. Cu cât e mai perfectă o făptură, cu atât ar trebuì să aibă şi vieaţă mai lungă şi astfel omul ar trebuì să aibă între toate celelalte vietăţi cea mai lungă durată de vieaţă. De fapt lucru nu stă aşà.

Cu cât ne scoborâm mai jos pe scara fiinţelor vii, cu atât e mai lungă, considerându-o în mod proporţionat, durata vieţii lor.

Plante multe, ca d. e. adansonii de pe insulele Capului verde, cedrii Libanului ajung la vârsta de peste o miie de ani. In regnul animalelor, după cercetări vrednice de credinţă, nu arareori dăm peste animale de 200 de ani și mai mult.[1] Omul însă abià trăește 70—80 de ani și vieaţa lui, dacă eventual trece peste optzeci de ani, e numai osteneală și chin. Omul deci la nici un caz nu se află pe cel mai înalt grad al desvoltării, dacă-i privim durata vieţii.

Se va obiecţionà poate, că nu numai lungimea vieţii, ci și conţinutul acesteia, adecă rezultatul duratei și intensităţii, încă trebuie luat în considerare. Omul întregeşte prin intensitate scurţimea vieţii. Explicarea aceasta e însă neadmisibilă din două motive.

a) Ca toate fiinţele, așà și omul se năzuiește să-și prelungească cât poate de mult firul vieţii. Chiar și în omul cel mai vrednic de milă, instinctul conservării e așà de puternic, încât voeşte să-și prelungească durata existenţei lui mizere și cu cea mai mare jertfă. Dacă ar aveà puterea să aleagă între durata mai lungă ori între intensitate mai mare a vieţii, e verosimil că în cele mai multe cazuri va alege durata mai lungă. Cum se explică deci, că, chiar și în butul acestui instinct puternic, e cu mult mai scurtă vieaţa fiinţelor celor mai perfecte decât a multor mai inferioare?

b) Nu corăspunde adevărului nici aceea, că intensitatea mai mare a vieţii aduce cu sine o durată mai scurtă a vieţii, că adecă, în mod necesar, cu atât e mai scurtă durata vieţii, cu cât mai mare a fost intensitatea ei. Faptele vorbesc împotriva acestei păreri. Pasările cari trăesc repede, în genere ajung la o vârstă cu mult mai înaintată ca mamiferele și amfibiile cu corp de mărime asemănătoare.[2]

Şi mai puţin ne poate lămurì teoria evoluţiunii asupra scurţimei vieţii, dacă facem comparaţii între oameni. Potrivit cu acea

[1] Așa b. o. elefanţii, ştiucile, vulturii etc. Vezi: Dr. Weismann: «Über die Dauer des Lebens» (pag. 3).

[2] «Duratei vieţii nu atârnă numai dela mărimea animalului, dela complicaţia constituţiei corporale, dela iuţimea cu care-și schimbă materia corpului. Faptele se opun în chip hotărît acestei păreri. Din acest punct de vedere, cum ne-am explicà faptul, că furnicile lucrătoare și femeiuştele trăesc cu anii, pe când bărbătușii abià câteva săptămâni? Nici unul din aceste două sexe nu are deosebiri considerabile cu privire la mărimea şi construcţia corpului, nici la iuţimea asimilaţiei. In toate aceste privinţe ele sunt deopotrivă și totuş cât de diferită e vremea vieţii lor». (Weismann loc. cit. p. 5 și 12).

teorie, în vieaţă ar trebuì să rămână chiar aceia, cari sunt mai bine provăzuţi cu cele necesare în lupta pentru existenţă. In chipul acesta cursul vieţii cmeneşti cu încetul şi în continuu s'ar tot lungì. Dar faptele ne dovedesc altceva. Datele istorice cari ne-au rămas arată, că vrâsta înaintată o întâlnim mai des la popoarele vechi, decât la cele de astăzi. Nici vrâsta medie la care ajung oamenii nu a crescut. Cel puţin Engel a dovedit, că în Prusia între 1820—1860 vrâsta medie la care ajungeau oamenii a scăzut.[1] Dacă se şi pare, că în alte părţi durata mijlocie a vieţii ar fi crescut, aceasta e a se atribuì aproape totdeauna cauzelor externe: unor mai bune măsuri de precauţiune, unei îngrijiri mai bune de bolnavi şi alte asemenea, niciodată însă nu acomodarea moştenită sau creşterea puterii interne de vieaţă e cauza acelui fenomen, cum ar trebuì să fie în temeiul teoriei lui Darwin.

2. Comparând diferitele fiinţe unele cu altele ne-am convins, că legea duratei scurte a vieţii este a se consideră ca o lege care a emanat dela o fiinţă raţională. La acelaş rezultat ajungem şi cercetând, de ce e precis determinată durata vieţii pentru toate fiinţele vii. S'a zis că moartea e o urmare necesară a consumării organelor ori a unor anumite transformări a ţesăturilor cari ivindu-se stânjenesc funcţiunile vieţii şi potenţându-se succesiv, în sfârşit cauzează moartea. Dar consumarea succesivă, din capul locului chiar şi deaceea nu poate fi considerată drept cauză a morţii, pentrucă unele vietăţi, d. e. muştele cari trăesc o singură zi şi mulţi fluturi mor nemijlocit după depunerea ouălor şi nu dupăce ajung o vrâstă anumită. Cum se explică mai departe faptul, că organismul, până la un anumit timp, este în stare să-şi înoiască puterile pierdute şi să-şi repareze schimbările, dar după trecerea acelui timp, care pentru fiecare specie e bine determinat, puterea de vieaţă, în urma unei legi inexorabile, scade din ce în ce? Maşina încă se consumă, fără a se puteà iar repară pe sine; dar organismul nu e maşină. Organismul creşte se conservă şi se repară el însuş pe sine, prin puterea de vieaţă ce o are *în sine.* Din atâtea miliarde de organisme aşa de reuşite, de ce nu-şi poate susţineà vieaţa chiar şi numai unul în contra influenţelor

[1] Vezi: Roscher, Grundlagen der Nationalökonomie (Ed. 18 § 246 nota 5).

dușmănoase interne și externe? Din punctul de vedere al ipotezei despre acomodarea mecanică, acest fenomen nu poate fi explicat.[1]

Alții cauza morții au atribuit-o puterii limitate de sporire a celulelor. Insă pentruce e mărginită această putere de sporire? De ce nu poate celula să se sporească și mai departe, dupăce s'a sporit de o sută, de o mie, ba chiar și de mai multe ori? Această hipoteză nu explică deci nimic. Faptul, că toate organismele viețuitoare chiar și între cele mai favorabile împrejurări, ce pot să fie, totdeauna și pretutindenea devin jertfe ale morții după aceeaș durată mijlocie a vieții, îl putem înțelege numai din punct de vedere teleologic, ca o lege constituită de Creator spre un scop înțelept.

Care e acel scop?

II. 1. Scopul nemijlocit al duratei scurte a vieții ce o duc ființele necuvântătoare e folosul speciei, iar ținta mai îndepărtată e folosul totalității, în special al omului.

In regnul plantelor și animalelor indivizii își servesc specia lor cu o necesitate necondiționată. Această lege generală e în măsură de-a explicà și vieața scurtă a indivizilor. După mărturia experienței, indivizii, în genere, îndată ce au făcut speciei lor serviciile și astfel au devenit nefolositori, se prăpădesc. Trebuie să lase terenul unor urmași mai plini de putere a vieții.

Bunăstarea speciei reclamă ca să existe cât se poate de mulți indivizi apți pentru vieață. Acest scop însă presupune o scurtă durată medie a vieții singuraticilor indivizi. Ca un infinit conținut de vieață lăuntrică, abià ar fi cu putință, ca individul să nu sufere vătămări permanente și neînlăturabile, când în una, când în cealaltă parte a organismului său. In acest chip cu vremea ar devenì din ce în ce tot mai neapt pentru a servì scopurile propriei lui specii.[2] La aceasta se mai adaugă faptul că, dacă durata vieții ar fi fără sfârșit, atunci aproape orice schimbare și varietate, orice putere și vieață tinără ar dispăreà din natură. In curând totul s'ar preface într'o monotonie nemișcată și obositoare. Ce priveliște minunată ne oferă însă vieața bogată și plină de variații din jurul nostru, care izvorește dintr'un proces de naștere și

[1] Vezi V. Cathrein: Die Sittenlehre des Darwinismus Freiburg 1885, pag. 54.
[2] Weisman loc. cit. p. 30.

moarte continuă! Ce plăcută și înveselitoare e renașterea naturii în timp de primăvară, când, după somnul lung de iarnă, se ivesc mii de forme de vieață, câmpurile și pădurile se trezesc la o vieață nouă! Intocmai ca primăvara, așà și celelalte anotimpuri, cu aspectele lor ce în continuu se schimbă, cu bucuriile lor, se bazează pe legea trezirii la vieață și a trecerii dintr'ânsa. Chiar și plăsmuirile omului se bazează pe această lege. Și munca omului, mai ales pe terenul cultivării pământului și al prăsirii animalelor, e de a sprijinì puterile naturii ca să dea naștere la nouă organisme.

2. Care scop poate însă să ne motiveze faptul, că chiar și vieața omului, — care e suveranul și scopul nemijlocit al lucrurilor văzute, are o durată așa de scurtă? Unul dintre acele scopuri e și binele omenimii. Insăși puterea tinerească, de care omenimea are lipsă în desvoltarea sa ca specie, e condiționată de o durată scurtă a vieții. Dacă n'ar existà moarte, omenimea în curând ar ajunge la bătrânețe, când apoi, renunțând la toate iluziile, nădejdile și însuflețirile tinereții, s'ar desfătà într'o senilă liniște din puținul ce i-l oferă omului acest pământ. Inainte de toate însă legea morții e temelia vieții familiare. Ce ar fi societatea omenească fără de familie, care ține pe singuraticii ei membri în sute și sute de raporturi, ce le leagă inimile, care e o lume a întâmplărilor vesele și triste ce vin peste capul muritorilor și din care răsar generații nouă? Familia însă presupune moartea. Dacă moartea n'ar rărì mereu șirurile oamenilor, nu peste multă vreme ar fi de prisos, ba chiar dezastruoasă sporirea în familie. Numai unui anumit număr de oameni poate oferì nutremânt și adăpost planetul nostru mic.

Dar nu numai de dragul rassei îi este scris omului să moară așa de curând. Demnitatea omului se face evidentă chiar prin faptul, că omul nu-i numai un instrument al rassei în rând cu celelalte ființe, ci în anumită privință e scop propriu, dat fiind, că e menit a-și ajunge fericirea proprie în chip desăvârșit. Toate lucrurile pământene sunt subordonate binelui celui veșnic al omului. Ele sunt numai un razim pentru ordinea morală, cu ajutorul cărora omul își ajunge scopul veșnic. Așa e și cu moartea. Omul, înainte de toate nu pentru rassa lui moare. Intâi și întâi moartea e de însemnătate teleologică pentru om ca individ.

De ce dară omul, coroana creaturii, se desparte atât de timpuriu din această lume? In comparaţie cu alte fiinţe mai inferioare, pentruce îi sunt hărăzite aici, atât de puţine zile pentru vieaţă? Numai concepţia creştină despre lume poate răspunde în mod satisfăcător la această întrebare. Pe pământul acesta, omul e un călător, care se doreşte după patria veşnică. Vieaţa pământească e numai o cale de trecere la veşnicie, e numai timpul pregătirei şi al probei. E chiar potrivit deci, că-i scurtă durata aceasta, fiindcă scurţimea e o calitate a timpului de probă.

Celce nu priveşte în chipul acesta vieaţa scurtă de pe pământ, nu poate înţelege nici faptul, de ce mâna rece a morţii seceră aşa de cu vreme floarea cea mai frumoasă a creaţiunii. Ba, pe unul ca acesta trebuie să-l cuprindă amărăciunea, cugetându-se că inima omului, care atât de mult se alipeşte de vieaţa pământească, care pentru tot ce e frumos, bun şi nobil se încălzeşte atât de mult, trebuie să înceteze atât de curând şi pentru totdeauna de-a mai bate. Urmarea este, că unul ca acesta cade în desnădejde, şi va face tot posibilul spre a se desfătà cât se poate mai mult, înainte de nimicirea lui totală.

Cu totul altcum va judecà celce judecă vieaţa la lumina veşniciei.

Pentru acesta e lucru limpede că scurţimea vieţii corăspunde scopului ei, adecă pregătirei spre lumea de dincolo de mormânt. Inţelege pe deplin, pentruce Creatorul a lăsat ca vremea morţii şi împrejurările ei să rămână ascunse pentru muritori. Dacă şi-ar cunoaşte omul ceasul din urmă al morţii, uşor ar fi expus ispitei de-a nu se ocupà în cea mai mare parte a vieţii sale de mântuirea sufletului, ci numai în zilele din urmă ale lui. Patimile sunt puternice şi ispitele la rău nenumărate. Cu înţelepciune a lucrat deci Creatorul, când a acoperit cu un văl întunecos împrejurările şi timpul morţii, ca astfel totdeauna să stăm gata pentru prinderea ei. «Deci priveghiaţi, că nu ştiţi ceasul în care va venì Domnul vostru, pentru aceasta şi voi fiţi gata, că în ceasul când nici nu gândiţi va venì Fiul omului».[1] Moartea vine pe neaşteptate şi noaptea ca furul.

---

[1] Matei 24, 42. 44. La aceste din urmă cuvinte ale evanghelistului obsearvă Sf. Ilarie: «Ut ignorantiam illam diei omnibus taciti non sine utilis silentii ratione esse sciremus, vigilare nos Dominus propter adventum furis admonuit, et orationum assiduitate detentos omnibus praeceptorum suorum operibus inhaerens».

Această concepţie aşază într'o lumină nouă şi moartea fiinţelor neraţionale. Fiindcă toată lumea vizibilă e creată cu scopul de-a slujì omului, cu drept cuvânt putem spune, că pentru om mor fiinţele iraţionale, şi anume, nu numai spre a servì trebuinţelor naturale ale omului, ci şi vieţii lui morale, cu alte cuvinte spre a-i fi de ajutor întru pregătirea pentru aşteptarea morţii. Şi într'adevăr cât de bine e întocmit totul spre aceasta! Naşterea şi moartea continuă, ajungerea la fiinţă şi consumarea, această schimbare fără de capăt într'adevăr e foarte potrivită spre a deslipì inima omului de cele pământeşti! Inima se doreşte după fericire durabilă şi continuă. Cu o putere irezistibilă caută un punct de razim, un colţişor de loc, pe care să se odihnească. Dar ori încotro va privì, în tot locul îi va venì moartea în ochi, cu miile-i de forme şi îi atrage luarea aminte asupra nestatorniciei lucrurilor pământeşti; nicăiri nu dă de odihnă, de vieaţă durabilă, în tot locul vede numai schimbare, transformare, existenţă şi nimicire. Inima noastră găseşte deci atâtea învăţăminte ca să nu se lege de cele trecătoare şi să nu-şi caute scopul suprem în lucrurile pământeşti. Cu dor nemărginit are să năzuească spre bunurile neschimbăcioase, eterne ale lumii transcendentale. Cât de puternic e glasul cu care moartea tuturor fiinţelor din jurul nostru ne atrage atenţia asupra morţii noastre apropiate. In juru-ne, totul strigă spre noi: *Memento mori!* Moartea altora e condiţia vieţii noastre. Moartea dă roadă câmpurilor noastre. E necesar să se nimicească alte fiinţe, ca noi să ne putem îmbrăcà şi nutrì.

De fapt, după o teleologie de admirat se înlănţuesc toate în natură, ca, ajutorându-se reciproc, întregindu-se şi perfecţionându-se, să poată formà un întreg unitar, mare, armonic. Scopul nemijlocit al acestui întreg e omul. Menirea lui e, ca făcându-şi loc în vârtejul lucrurilor schimbăcioase, să năzuească spre Cel ce este neschimbabil şi etern. Inima şi sufletul omului trebuie să urce scara lucrurilor trecătoare şi limitate, ca să poată ajunge la izvorul etern al tot adevărul, bunul şi frumosul. In aceasta se preamăreşte Dumnezeu şi omul ajunge la fericire veşnică.

Gh. Comşa.

PREDICĂ LA INSTALARE ÎN PAROHIE.*

«In lume năcaz veţi aveà; ci îndrăzniţi: eu am biruit lumea». Ioan 16, 33.

Prea cucernice părinte,
Fraţilor,

Acestea sunt cuvintele pe cari le-a zis Mântuitorul apostolilor trimiţându-i la propovăduirea evangheliei. Ochii minţii noastre ne duc în urmă cu atâtea veacuri şi par'că vedem pe cei doisprezece stând în faţa Domnului Hristos şi pătrunzându-se de cuvintele pline de îndemn şi încurajare pe care Invăţătorul le-a spus înainte de patima Sa.

«Şi umblând, propovăduiţi zicând: s'a apropiat împărăţia cerurilor. Să nu aveţi nici aur, nici argint, nici bani la brâele voastre. Nici traistă în cale, nici două haine, nici încălţăminte, nici toiag; că vrednic este lucrătorul de hrana sa. Iată eu vă trimit pe voi ca oile în mijlocul lupilor. Că vă vor da pe voi în soboare şi întru adunările lor şi vă vor bate pe voi. Incă înaintea domnilor şi a împăraţilor veţi fi duşi pentru mine întru mărturie lor şi limbilor. Şi să nu vă temeţi de ceice ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă; ci să vă temeţi de celace poate să piardă şi trupul şi sufletul în gheena.

Deci, tot celace mă va mărturisì pe mine înaintea oamenilor, voiu mărturisì şi eu pe dânsul înaintea Tatălui meu care este în ceruri. Iar celace se va lepădà de mine înaintea oamenilor, mă voiu lepădà şi eu de dânsul înaintea Tatălui meu care este în ceruri». Mat. X. «Iată vine ceasul ca să vă risipiţi fiecare la ale sale. Acestea am grăit vouă, ca întru mine pace să aveţi.

In lume năcaz veţi aveà; ci îndrăzniţi: eu am biruit lumea.

Cuvinte sfinte, fraţilor. Ucenicii şi-au deschis sufletul şi Domnul le-a săpat în inima lor, ca să le fie veşnic în minte.

Şi după pogorârea Duhului sfânt asupră-le, a plecat fiecare la lucrul său, predicând cu osârdie Evanghelia lui Hristos. Invăţăturile lor erau minunate, pline de lumină şi putere. Cuvintele lor îndrăzneţe şi pline de căldură. Porneau dela inimă şi mergeau către inimi. Prin suflete păreà că bate un vânt nou, primăvăratec, rupând pojghiţa de învăţături şi obiceiuri păgâneşti şi sămânţa învăţăturii Domnului Hristos încolţeà în suflete văzând cu ochii.

O lume nouă şi un cer nou se arată pe pământ. Sămânătorii învăţăturii celei noue colindau lumea propovăduind fără preget şi pe măsură ce biserica creştină cuprindeà popoarele, pe atât credinţa păgână slăbeà. O clădire nouă, măreaţă, mântuitoare se ridicà, în timp ce alta veche, plină de rătăcire şi de moarte sufletească se prăbuşeà.

O, fericiţi răspânditori ai luminii celei nouă!

* Cu puţine modificări această predică se potriveşte şi în Duminecile de după sf. Rusalii.

Ce vă păsă că, în prăbuşirea credinţei celei vechi, voi aţi avut atâtea şi atâtea de îndurat! Erau doar, în luptă două puteri: a luminii şi a întunerecului. Şi cum puteaţi voi să vă daţi în lături din faţa întunerecului? Doar întunerecul *piere* din faţa luminii!

Aţi fost traşi la judecată şi aruncaţi în temniţă.

Puteaţi să vă înfricoşaţi când, dela început, Domnul v'o arătase aceasta lămurit?

Aţi fost batjocoriţi, bătuţi, schingiuiţi şi puşi pe cruce. Puteaţi o clipă măcar să staţi la îndoială când Domnul şi Stăpânul tuturor însuşi a fost răstignit pe Golgota? Oare nu spusese El: «să nu vă temeţi de ceice ucid trupul, iar sufletul nu pot să ucidă?»

Pe lespedea inimii voastre erau săpate adânc cuvintele Lui: *în lume năcaz veţi aveà; dar îndrăzniţi: eu am biruit lumea!»*

Iubiţi poporeni! Dacă revenim cu mintea în zilele noastre, cuvintele Domnului: *eu am biruit lumea,* par a fi îndreptăţite.

Toate naţiile care ne înconjură se închină crucii lui Hristos. In oricare parte a lumei ne vom duce, vom întâlnì altare de închinare în cinstea Domnului Hristos şi învăţătura Sa dumnezeească este apa cea vie care adapă pretutindeni sufletul omenesc în năzuinţa sa către Dumnezeu. La toate seminţiile pământului s'a propovăduit învăţătura Evangheliei şi în orice colţ a lumii ne vom duce, vom întâlnì fiinţe omeneşti pe buzele cărora numele de: Hristos, ne va fi de ajuns ca să-i recunoaştem de închinători ai crucii Mântuitorului.

De aceea, cu drept cuvânt, am puteà zice: cuvintele Domnului: «*eu am biruit lumea*», îşi au deplină îndreptăţire.

Cu toate acestea, să stăruim puţin asupra acestor cuvinte şi să ne lămurim: ce a înţeles Domnul prin cuvintele: *eu am biruit lumea?* Oare prin cuvântul *lume,* se înţeleg: popoarele, naţiile pământului? Erà Mântuitorul un cuceritor pământesc?...

Nu, fraţilor!

Domnul Hristos nu este un cuceritor a celor pământeşti. El este Domn şi Stăpânitor asupra sufletelor şi a venit în lume ca să biruiască întunerecul din lume, puterea întunerecului care stăpâneà lumea. Intreagă vieaţa pământească a Mântuitorului a fost o luptă contra puterei întunerecului — şi *a biruit-o.*

A biruit-o atunci când l-a ispitit pe munte şi pe aripa templului şi la cuvântul Domnului: treci înapoia mea satană, cel rău s'a tras îndărăt, cum se trage întunerecul din faţa luminii. A biruit Domnul puterea celui rău atunci când o alungà din stăpânia celor îndrăciţi. A biruit atunci când, pe marea Tiberiadei, la glasul Său, valurile mărei s'au potolit îndată. A biruit puterea întunerecului Mântuitorul lumii pe drumul către Golgota când, în mijlocul furiei întunerecului, n'a stat la îndoială ca să-şi ducă crucea Sa. *A înfrânt* puterea iadului atunci când, ţintuit în cuie între tâlhari şi batjocorit ca un ucigaş, a strigat: «părinte, iartă-le lor că nu ştiu

ce fac..... în mânile *Tale* încredinţez duhul meu», (Luca XXIII 34 şi 46) şi s'au cutremurat puterile iadului cu frică mare. Aceasta este biruinţa Domnului Hristos şi lumea întunerecului este aceea pe care El a biruit'o.

Deaceea, când El zice: *îndrăzniţi, eu am biruit lumea*, îndeamnă pe sfinţii Săi apostoli la luptă contra puterilor celui rău, El însuşi stându-le în faţă ca pildă.

Şi s'au pătruns urmaşii Domnului de aceste cuvinte, dovedind aceasta prin vieaţa lor şi mulţi din ei, prin moartea martirică ce au suferit. Şi dacă puterea întunerecului a uneltit ca aceşti bărbaţi sfinţi să moară ucişi şi schingiuiţi, apoi din sângele lor au răsărit alţi bărbaţi sfinţi, care au purtat mai departe lumina Evangheliei, lucrând întocmai ca sfinţii apostoli. Puterea întunerecului s'a retras încetul cu încetul din faţa luminii şi astăzi paremi-se, are o singură cetăţue pe care o stăpâneşte destul de puternic, — ca să ne îngrijască, şi de acolo, aduce atâta suferinţă în lume, — ca să ne îndemne la luptă. Cetăţuia aceasta, fraţilor, este inima fiecăruia din noi. Aici sălăşluieşte hula, pizma, viclenia, răutatea şi patimile de tot felul care, toate, sunt puteri ale întunerecului şi prin care cel rău lucrează în lume. Din colţul acesta nebănuit lucrează cel viclean veşnic pentru a împinge pe om la păcate şi a-i pierde şi trupul şi sufletul. Aceasta-i cetăţuia din care trebuie să alungăm puterea celui rău şi pe care să o închinăm puterei luminii, luminii Evangheliei! Mă veţi întrebà însă: *cum?*

Iubiţii mei poporeni! Dacă v'am lămurit cum a învins Mântuitorul Hristos puterea iadului; dacă aţi văzut cum sfinţii apostoli au ştiut să se îmbărbăteze la luptă urmând Invăţătorului ceresc; dacă v'am desluşit iarăş unde sălăşluesc puterile celui viclean, apoi prin întrebarea: cum putem luptà contra puterii întunerecului, ni se pune în faţă toate datoriile Voastre ca creştini şi întreg rostul meu aici, ca părinte al Vostru.

Mă întrebaţi: cum putem luptà contra întunerecului? — prin lumină! Sunteţi nedumeriţi: cu ce putem respinge vicleniile întunerecului? — cu armele luminii! Şi iarăş! cu ce putem birul puterea iadului? — cu puterea cerului! — dacă vom fi vrednici de ea.

De veacuri întregi creştinul a avut la îndemână aceste arme de luptă; numai cât izbânda a atârnat de chipul în care a ştiut fiecare să se folosească de ele. De veacuri întregi luminile sfintei evanghelii şi puterea sfintelor taine au stat la îndemâna credinciosului şi fericirea sau nefericirea lui a atârnat numai de chipul cum a ştiut a se folosì în vieaţă de ele.

Şi astăzi noi avem de urmat aceeaş cale. Biserica noastră zilnic ne pune în faţă învăţăturile creştine şi sfintele taine ca mijloace de luptă contra celui rău şi de mântuire a sufletelor noastre. Iar ca vestitor al învăţăturii evanghelice şi ca împărţitor al harului dumnezeesc prin sfintele taine, aici, între Voi, sunt rânduit eu. De astăzi înainte sunt *părintele* Vostru şi, cu credinţă în mine şi ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduesc să nu desmint această înaltă însuşire care cuprinde în sine atâtea datorii şi atâta sfinţenie!

Din partea Voastră vă cer însă un singur lucru: *încredere*. Incredere în curăţia gândului meu când m'am hotărît să îmbrac haina aceasta sfântă a preoţiei şi să vin în mijlocul Vostru; încredere în cuvintele mele care izvorăsc din dragoste pentru Voi; încredere în sfaturile mele care nu pot aveà ca ţintă decât binele celor care mă ascultă.

Inconjuraţi-mă cu dragostea cu care şi eu viu în mijlocul Vostru şi deschideţi-vă totdeauna inima atunci când vă apasă ceva pe suflet, cu încrederea fiului către părintele său bun. Celce vorbeşte sufletelor — zice un cugetător, — are răspundere de suflete. Şi eu simt greutatea acestei răspunderi când vorbesc astăzi sufletelor Voastre.

Incredeţi-vă in mine ca în cârmaciul bun care, printre valurile acestei lumi pline de ispite şi stăpânită de puterea celui rău, conduce corăbioara sufletelor Voastre la limanul mântuirii. Două munci se ajută şi se împlinesc în lupta aceasta: a) munca mea şi b) a Voastră. Eu, la cârmă, ca conducător şi povăţuitor al Vostru, văd calea, o cunosc, îndrept cârma şi vă îndemn. Voi puneţi puterea în munca fără preget pentru a merge pe calea cea dreaptă şi adevărată. Pe cât e de seamă munca Voastră, pe atât şi a mea. Una fără alta nu duce la biruinţă.

Deaceea, aveţi încredere în păstorul Vostru sufletesc şi urmaţi-i cu credinţă.

La muncă, deci, iubiţii mei poporeni! In faţă ne stau cuvintele Domnului scrise cu litere de foc: «*îndrăzniţi*, — zice El — *eu am biruit lumea!*» Amin.

Ioan Gh. Nicolau.

MIŞCAREA LITERARA.

Chestiunea religioasă a Românilor de peste Carpaţi. Infiinţarea unei episcopii gr.-cat. maghiară cu credincioşi români. Conferinţă ţinută la cercul de studii al partidului naţional-liberal, de *P. Gârboviceanu.* Bucureşti 1913.

Pe baza celor mai de seamă publicaţii în materie, autorul acestei conferinţe tratează cu competenţă chestiunea bisericei unite dela începuturile ei până la starea de astăzi. Conferenţiarul priveşte chestiunea nu numai din punct de vedere bisericesc, ci şi naţional, arătând primejdiile ce ameninţă biserica unită şi prin ea poporul românesc. Având ţinta să informeze cercurile conducătoare de dincolo asupra situaţiei bisericei unite, trebuie să mărturisim, că conferenţiarul a reuşit să pună chestiunea în lumina cea adevărată şi să scoată exact concluziile. Reţinem pentru cetitorii noştri concluziile la cari a ajuns d-l Gârboviceanu şi pe cari le precizează astfel:

«Imi dau foarte bine seamă că istoricul acestei chestiuni în cadrul unei conferinţe a fost prea lung şi v'am obosit. Vă rog însă să mă iertaţi pentrucă nu puteam altfel. Trebuià să pun în lumină pe cât e cu putinţă

toate fețele acestei chestiuni spre a ne convinge, că dezastrul Bisericii gr.-catolice sau unite, care e și un dezastru național românesc, nu se datorește mai cu seamă decât acelui vierme ucizător, de care ne vorbește vicarul mitropoliei din Blaj, Ioan M Moldovanu și care a ros firul bisericii gr.-catolice dela începutul veacului al XVIII-lea și până în zilele noastre. S'a realizat acum pe deplin, sub ochii noștri, cele ce scrià cardinalului Kolonici la începutul veacului al XVIII-lea iezuitul Kapy, superiorul misiunii de propagandă catolică în Ardeal și anume, să se mulțumească cu o unire a Românilor în principiu și va fi apoi de datorința noastră pe viitor, să schimbăm încetul cu încetul multe din obiceiurile lor și să le schimbăm chiar și liturgia și forma cultului divin.

Și mult mi-e teamă că peste câți va ani, când se va legiferà autonomia bisericii catolice din Ungaria și Ardeal dorința statornică a clerului și căpeteniilor bisericii catolice, să nu fie cuprinsă în această autonomie și întreaga biserică gr.-catolică română. Atunci înstrăinarea bisericii gr.-catolice române va fi desăvârșită și pentru totdeauna!

A domnit din nenorocire în această biserică română un spirit prea catolic și prin urmare și cosmopolit, mulțămită școalelor catolice și unei lucrări bine determinate și perzistentă din partea lor. A mai domnit în această biserică și mai cu seamă sus, un spirit străin sau cel puțin indiferent față de sentimentele și aspirațiunile neamului nostru și de oportunism momentan. Și din această pricină, Românii, cari se vor despărțì de biserica lor și de trupul neamului, unii și-au pierdut limba, alții sunt pe cale de a o pierde, alții vorbesc românește și ungurește și abià 14·220 vorbesc numai românește.

Sunt de sigur și cauze externe, care au contribuit la această tristă stare, dar cele mai multe sunt interne, datorite Românilor înșiși!

Numai biserica prin limba românească ca limbă liturgică și a tuturor celorlalte ierurgii bisericești, săvârșite în biserică și în afară de biserică, mai ținea aprinsă candela conștiinței naționale și spunea credincioșilor că sunt Români. Numai cu limba românească mai erà ținuți solidari în jurul steagului național!

S'a dus ori și ce pic de conștiință națională, când limba liturgică va fi cea greacă alexandrină, iar a ierurgiilor extrabisericești va fi cea maghiară; când episcopul cu capitulul canonicilor, protopopii și preoții vor fi maghiari sau români maghiarizați; când școala acestor români va fi confesională maghiară.

S'a rupt pentru vecie firul, care-i mai legà sufletește de neamul românesc!

Și atunci, ni-se pune întrebarea: care ar fi soluția pentru ca acești scumpi frați ai noștri, din mijlocul cărora am avut pe Dragoș-Vodă, descălecătorul Moldovei, să fie mântuiți pentru neamul nostru?

Nu e și nu poate fi decât următoarea: sau Papa, indus de sigur în eroare, revoacă bula și renunță la înființarea unei episcopii maghiare

unite, lăsând lucrurile în starea lor de mai înainte, sau toţi aceşti Români să se reîntoarcă la vechea lege strămoşească, la biserica răsăriteană. In direcţiunea aceasta trebuie să lucreze fraţii noştri de peste Carpaţi, într'un gând şi o simţire, fără cea mai mică şovăire. Ştiu că lucrul e greu, însă faţă de cel mai sfânt ideal al neamului nici o greutate nu poate fi mare.

Acum se pune în deosebi şi alternativa pentru căpeteniile bisericii gr.-catolice române, mitropolit şi episcopi: sunt mai întâiu Români şi apoi catolici, sau întâiu catolici si apoi Români; preferă mai bine interesele neamului lor sau pe ale catolicismului. E un răspuns, pe care-l aşteaptă întreg neamul românesc!

Noi Românii din Regat, faţă de această însemnată chestiune şi de greutăţile de tot felul cu care se luptă fraţii noştri de peste Carpaţi pentru păstrarea fiinţei lor etnice avem îndatoriri şi morale şi materiale. Să-i ajutăm în toate chipurile şi sub ori şi ce formă! Să nu uităm nici o clipă sutele şi miile de dovezi, că moşii şi strămoşii noştri au avut o conştiinţă, deşi aproape instinctivă, însă mai puternică de solidaritate frăţească şi deaceea i-au ajutat şi cu cuvântul şi cu fapta. Să le dovedim şi noi că durerea lor e şi durerea noastră! Să nu uităm apoi ca recunoştinţă că primele traduceri şi tipărituri în serviciul graiului românesc au fost făcute de ei.

Să nu uităm iarăş tot ce au făcut ei pentru formarea şi luminarea conştiinţei noastre naţionale în prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Şi în sfârşit să nu pierdem din vedere un singur moment, că slăbirea lor ca neam e şi slăbirea noastră şi că în viitoarele lupte pentru susţinerea şi apărarea noastră naţională, blocul fraţilor de peste Carpaţi va formà cea mai puternică pavăză în contra duşmanilor noştri de tot soiul şi de pretutindeni!»

*

Sentimentul naţional şi rolul femeei întru cultivarea lui, conferinţă de *Moise N. Pacu*. Galaţi 1913. Preţul 25 bani.

O conferinţă cu bune poveţe, ilustrate şi prin exemple potrivite, pentru educaţia fetelor din clasa cultă în spirit religios şi naţional.

*

Cuvântări diverse, cu conţinut religios-moral, didactic şi social-naţional, de *Moise N. Pacu*. Galaţi 1913 ed. II. Preţul 3 lei 50 bani,

Autorul îşi publică în a doua ediţie cuvântările ce le-a ţinut la diferite ocazii între anii 1874—1911. Pe lângă câteva cuvântări funebrale, cartea conţine predici şi vorbiri la anumite ocaziuni solemne, ţinute toate în spirit religios-moral. Preoţii pot găsì în ele multe idei bune pentru a le utilizà în predici.

*

Povestea unui electron de Ch. Gibson, traducere din limba engleză de *Victor Anestin*. Bucureşti 1914. Preţul 1 leu.

*

In Biblioteca poporală a «Asociaţiunii» a apărut *«Dela sate»* de *Ion Agârbiceanu.* Preţul 30 bani.

*

Solia Invierii. Cuvânt către săteni împotriva beuturii de vinars, de *Dr. Elie Dăianu.* Cluj 1914. Preţul 50 fil.

Cuprinde o foarte frumoasă cuvântare pe înţelesul poporului, în care se combate în mod convingător patima beţiei, care face atâtea ravagii în vieaţa religioasă-morală şi materială a poporului nostru. La sfârşitul broşurei se dau şi hotărîrile sinodului protopopesc al Clujului în această însemnată problemă pastorală. Pilda e vrednică de imitat pretutindenea.

*

Indemnuri. Broşuri volante redactate de *Horia Petra-Petrescu.* Broşura I, preţul 40 fil.

O publicaţie interesantă, care, dacă va fi sprijinită, se va continuà.

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Uniunea femeilor române din Ungaria, care îmbrăţişează toate reuniunile noastre de femei, s'a ţinut congresul în zilele de 8 şi 9 Iunie n. în Sibiiu, în mijlocul unei însufleţiri care ne face să sperăm cele mai frumoase rezultate pentru viitor. Congresul a fost deschis prin prezidenta uniunii, d-na *Maria Baiulescu,* care, într'o cuvântare plină de entuziasm şi idei măreţe, a fixat problemele de căpetenie pe cari s'a propus să le rezoalve noua organizare a femeilor. Intre alte multe îndrumări frumoase, d-na prezidentă a spus: «vom trebuì să întărim şi să regenerăm sufletul femeii în viitor în direcţiunea de a iubì o vieaţă simplă, în care cu devotament şi din impuls propriu ar trebuì să se jertfească pentru ai săi, conlucrând la uşurarea corăspunzătoare a vieţii. Vom trebuì să oţelim atât de puternic caracterul ei, încât acesta să dea naştere unei judecăţi sănătoase cu atâta voinţă personală, ca să urască superficialitatea vanităţilor şi să renunţe de bună voie la un lux de prisos şi dorind neîncetat a se împodobì cu darurile sufleteşti, care sunt mai frumoase decât aurul şi mătasa». A vorbit despre rolul femei ca mamă, despre înfiinţarea şcolilor săteşti de gospodărie, despre înfiinţarea de azile pentru copii şi a unui mare azil pentru orfani şi a indicat şi alte scopuri în serviciul cărora se va pune Uniunea. Despre «educaţia sistematică în gospodărie şi industria casnică» a ţinut o instructivă conferinţă d-şoara *Valeria Greavu,* directoara şcoalei de fete a Asociaţiunii. S'a discutat cu multă seriozitate şi alte chestiuni de importanţă culturală şi filantropică Toate lucrările la cari se angajează această nouă instituţiune culturală în vieaţa poporului nostru, vor fi săvârşite în spirit creştinesc. In acest spirit a dat femeilor poveţe şi I. P. Sf. Sa mitropolitul nostru *Ioan,* în cuvântarea ce a ţinut-o în biserica catedrală în ziua deschiderii congresului. Despre rolul femeii în educaţia religioasă a ţinut o conferinţă d-l prof. *Dr. Nicolae Bălan.*

Toţi ceice au luat parte la acest congres au rămas cu impresia, că a fost un congres pe deplin reuşit sub toate raporturile şi că femeile noastre sunt conştii de marea misiune ce au s'o îndeplinească în mijlocul poporului nostru.

In legătură cu acest congres au avut loc şi producţiuni artistice de-o valoare superioară.

*

Un simbol al activităţii creştineşti. Un râuleţ, ce curgea printr'un oraş cu fabrici, se simţià foarte nefericit, căci erà silit să învârtă roţi şi să mâne maşini mari, şi trecând printre fabrici, acestea îi murdăriau apa lui cea curată, văpsindu-i-o când în negru, când în vânăt, când în verde. Râuleţul simţià toată tirănia situaţiei în care se găsià şi din care dorià să scape. Intr'o zi s'a apropiat de el un eliberator şi privindu-l i-a zis: «Eu vreau să te eliberez de această vieaţă trudită şi să-ţi dau odihnă». A făcut apoi un zăgaz, prin care a oprit apa râuleţului şi i-a zis: «rămâi acum aici şi nu mai curge prin acele locuri pe unde îţi murdăresc apa ta». Dar în scurt timp s'a convins râuleţul că starea lui cea nouă îi este şi mai insuportabilă decât cea de mai înainte. Apa lui s'a adunat într'o băltoacă mare şi tulbure, din care nu se puteà scurge. In natura lui zăceà să curgă, acum însă, oprit fiind, se umflà, făcea spume şi să lovià de zăgazul ce-l ţineà pe loc. Din ce în ce devenià tot mai neliniştit şi ameninţà să rupă zăgazul. Oamenii îl priveau îngrijiţi de nenorocirile ce le va pricinuì, când îşi va revărsà apele sale. In sfârşit, făcându-i o alvie, i-au dat drumul printre livezi şi câmpuri cu sămănături, pe cari le-a adăpat şi răcorit, încât se simţià fericit de binefacerile ce le-a putut săvârşì.

Astfel e făcut şi sufletul nostru, nu ca să stea pe loc, ci ca să lucreze şi să dea înainte. Dacă îl eliberăm din robia păcatelor, trebuie să lucrăm ceva şi nu găsim odihnă, până ce nu ne-am găsit ceva de lucru. Trecând prin vieaţă, adeseori dăm şi prin locuri murdare, dar trebuie să înaintăm cu lucrul nostru mai departe, curăţindu-ne apele sufletului, ca să înviorăm cu ele câmpul vieţii prin care trecem.

*

Ne înstrăinează creştinismul de natură? Şi această acuză i-s'a adus creştinismului: că înstrăinează pe om de natură. Această acuză, într'adevăr, nu poate fi explicată în alt chip, decât că ceice o făuresc n'au fost influinţaţi niciodată de credinţa creştină şi nu s'au dat seamă care este atitudinea Mântuitorului faţă de natură. Ce ne învaţă Sf. Scriptură în această privinţă? «Dumnezeu a văzut că toate câte le-a făcut erau bune foarte» — aceasta e părerea biblică despre lumea naturală. Psalmii nu încetă să preamărească pe Dumnezeu ca pe Creatorul lumii: «Cerіurile spun mărirea lui Dumnezeu şi facerea mânilor lui o vesteşte tăria!» Cugetă oare Hristos asupra acestor lucruri altfel? El privià natura ca pe o operă a Părintelui ceresc şi de care acesta poartă grijă cu o iubire care nu slăbeşte nici o clipă: Tatăl îmbracă crinii câmpului, Tatăl grijeşte de pasările ceriului, Tatăl porunceşte viforului de pe mare şi stelelor de pe

cer. Ca şi prorocii, Isus învăţă că «Dumnezeul nostru e în cer», îl adorăm deci ca pe o ființă transcendentă. Dar tot aşa ne învaţă, că Dumnezeu umple tot pământul cu mărirea Sa, că El locueşte în mijlocul poporului Său şi că nu este departe de nici unul din noi «căci într'ânsul trăim, ne mişcăm şi suntem». Dacă Hristos ne învaţă că Tatăl este Creatorul şi Stăpânul lumii — cum poate spune cineva că creştinismul ne înstrăinează de natură? Mântuitorul doar n'a fost duşman, ci prietin al naturii. El ne-a arătat că prin credinţa în Dumnezeu ne apropiem de natură, căci noi înţelegem să iubim natura ca pe o operă a lui Dumnezeu, care e creată din plenitudinea puterii lui, e susţinută şi guvernată de duhul lui. Dumnezeu nu e de loc mărginit prin natură. Noi credem în Dumnezeu ca Creator şi Domn al naturii. Deaceea dispreţul faţă de natură nouă nu ni-se pare un sentiment creştinesc, cum cred unii, ci unul foarte păgânesc. Şi acela care a găsit pe Tatăl prin Fiul, acela se va bucurà de natură ca de o operă şi proprietate alui Dumnezeu» (Hilbert, Warum zweifelst du? pag. 203/4).

*

Inştiinţare. Din îndemnul d-lui *I. Mihălcescu,* profesor universitar, studenţii *Dim. I. Cornilescu* şi *Vasile S. Radu* au tradus în româneşte: „***Dreptul bisericesc oriental***" de *N. Milaş,* fost episcop al Zarei (Dalmaţia). Dreptul acesta e cea mai completă şi mai bună lucrare de natura aceasta în Orient. Cuprinde toate normele de drept care sunt în vigoare actualmente în toate bisericile de răsărit, însoţite de indicarea canoanelor privitoare la fiecare chestiune şi de istoricul ei dela începutul Bisericii creştine universale şi a celor particulare până în momentul traducerii. Traducerea e revăzută de d-l profesor Mihălcescu şi va alcătuì un volum de circa 800 pagini format Nr. 12.

Cum o asemenea lucrare necesită mari cheltuieli, iar resursele studenţilor sunt foarte restrânse, Dreptul acesta erà menit să nu mai vadă lumina zilei, dacă nu se ivià d-l Matei T. Popescu, student în teologie, care a binevoit a le pune la dispoziţie suma de 2000 lei pentru începerea traducerii. Tiparul va costà mult mai mult şi deaceea studenţii mai sus numiţi fac un călduros apel către aceia care vor să încurajeze munca lor, rugându-i să subscrie o sumă oarecare pentru tipărire, suma pe care ei se obligă a o răspunde în urma vânzării. Totodată roagă călduros pe aceia pe care îi interesează cartea şi doresc s'o aibă, să uşureze suportarea cheltuielilor tiparului, subscriind un număr de volume şi trimiţând costul lor care e de 8 lei exemplarul, pe adresa d-lui ***Dim. I. Cornilescu,*** *Seminarul Central, Bucureşti.*

Tot la adresa de mai sus se găsesc şi liste de subscripţie şi de abonament pentru cei care au nobila dorinţă de a ajutà pe calea propagandei înfăptuirea acestui lucru bun.

Numele subscriitorilor, ca şi al abonaţilor, va fi trecut la sfâşitul cărţii.

*

Ignoranță ori răutate? Cetitorii noștrii sunt în curent cu tulburările bisericești iscate în legătură cu «*Mica Biblie*». La timpul său am dat informații destul de amănunțite despre felul cum a fost tratată această scriere și alcătuitorii ei din partea sf. Sinod al României. In articolul prim din acest fascicol al «Revistei Teologice» dăm informațiile de lipsă — și asupra *epilogului* acestei chestiuni. Din acele informații este evident, că sf. Sinod, întrunit în număr complet în sesiunea din Maiu, *a revocat hotărîrea de oprire* ce o adusese în sesiunea din toamna anului trecut în contra «Micii Biblii», și prin aceasta a recunoscut că acuzele ridicate în contra acestei scrieri *sunt neîntemeiate.* Prin aceasta s'a dat deplină satisfacție alcătuitorilor «Micii Biblii».

Dupăce chestiunea aceasta s'a finalizat în acest chip mulțumitor pentru toți cei cari dela început am văzut nedreptatea acuzelor ce s'au adus «Micii Biblii», — vine acum «*Revista preoților*» din Timișoara și (în Nr. 21) spune cetitorilor săi că, ceice am apărat acea scriere, am fi suferit o mare «umilire». Adecă noi, cari, studiind chestiunea, dela început am văzut-o limpede și acum ne vedem aprobați prin însaș hotărîrea sf. Sinod, am fi suferit «umilire» — iar ceice n'au fost în stare să-și formeze o opinie în chestie, ci au reprodus numai ceeace scria pamfletul «România Creștină» alui C. Cernăianu, cum a făcut «Revista preoților», și acum sunt desaprobați și făcuți de rușine prin hotărîrea sf. Sinod, n'au suferit umilire? Ciudată logică!

«Revista preoților» retace, ori din ignoranță ori din răutate, să facă amintire de hotărîrea ultimă a sf. Sinod, în schimb însă se adapă iarăș din pamfletul «România Creștină» alui C. Cernăianu, singura maculatură care a scris în contra «Micii Biblii». Cine-i C. Cernăianu, am arătat (vezi «Rev. teol.» Nrii 17—19 și 20—22, anul trecut, articolele «Dăm lămuriri»). Insuș P. Sf. Sa arhiereul *Evghenie* l-a numit «fiu rătăcit cu mintea deschilibrată... și pamfletar care se află în solda vrăjmașilor bisericii noastre». Despre acest individ mai cetiam dăunăzi, că, pecând însoțià în birjă pe o oarecare văduvă, cu care aveà relațiuni îndelungate, acea ființă s'a sinucis. Noi nu putem tratà în revista noastră aventurile acelui domn, a cărui ison, cum se vede, vrea să-l țină «Revista preoților». Regretăm!

Se vede însă, că cei dela «Revista preoților», nu numai cu *n'au studiat* «Mica Biblie», dar nici n'au văzut măcar vreun exemplar dintr'ânsa. Astfel n'ar fi luat de bani buni acuza nouă și ridicolă de plagiat, ce i-o aduce «România creștină» (recte: păgână) alui C. Cernăianu. Alcătuitorii acelei scrieri spun doar chiar pe pagina cu titlu, că «*împărțirea și icoanele*» sunt, între alții, și după Ecker, pe care se zice că l-ar fi plagiat, iar în Prefață mărturisesc foarte lămurit pentru tot omul de bună credință, că «tot ce noi am făcut e de a fi folosit lucrul altora, care au lucrat mai nainte de noi și de a fi ales calea lor, atât în ceeace privește rânduiala materiei, cât și în ceeace privește alegerea chipurilor». Dacă in rânduiala materiei se țin de Ecker și o spun aceasta, nu înseamnă că

l-au plagiat, iar despre chipurile întrebuinţate ştiam că nu le-a desemnat P. S. Sa ep. Nicodim şi P. C. Sa arhim. Scriban. Reproducând apoi texte din sf. Scriptură, cum găseşte cineva în aceste un plagiat?

Deci: pe care parte-i «umilirea»?

*

O nouă peşteră cu gravuri şi desenuri paleolitice, în Spania-nordică. În deceniile din urmă în Spania-nordică a fost descoperit un şir întreg de peşteri cu gravuri şi desenuri din epoca paleolitică. În anul 1911 *W. Obermaier* a descoperit, în apropierea peşterii Castillo dela Puente Viesgo, o nouă peşteră cu zugrăveli pe pereţi, numită «*La Pasiega*». Până acum sunt cunoscute 28 de asemenea peşteri în Spania.

Nou descoperita peşteră, în care se poate ajunge foarte cu anevoie, conţine 226 de zugrăveli şi 36 de gravuri, cari înfăţişează cai, bizoni, cerbi, ţapi, capre negre şi multe figuri geometrice. Decoraţiile acestea se găsesc pe toţi pereţii peşterei, îndeosebi însă în trei galerii. Ele sunt din epoca veche a artei paleolitice. Cele mai multe figuri sunt colorate cu roşu, un număr mai mic cu galbin şi negru. Ca şi în alte peşteri, s'a observat şi la «La Pasiega», că figurile şi desenurile sunt îngrămădite în ascunzişurile cele mai înguste. În despărţământul cel mai ascuns şi greu de străbătut se găseşte un fel de altar, pe care s'a găsit o unealtă de piatră. Aceasta e o nouă dovadă pentru părerea, că în peşterile zugrăvite se serbau «*mistere*» religioase.

*

Profesorul Fr. W. Foerster despre scopul educaţiei. Profesorul Fr. W. Foerster este unul dintre cei mai de seamă scriitori de azi care ia in apărare creştinismul. În preţioasele sale scrieri de pedagogie nu încetează să scoată la iveală valoarea educativă a religiunii. In anul trecut, cu ocazia unui congres de pedagogie ţinut în Kassel, s'a exprimat în chipul următor despre ţinta supremă a educaţiei:

«Cu această ocaziune vreau să dau expresiune convingerii mele că, un creştinism care nu mai ţine la credinţa că Isus e Fiul lui Dumnezeu şi care se consideră pe sine numai ca un fenomen istoric de-o valoare relativă, acel creştinism s'a pierdut puterea cea mai înaltă formătoare de caractere şi nu mai posedă nici o autoritate în faţa spiritului pământesc al vremii de azi. Dacă Hristos e coborît la nivelul unui om supus greşelii, atunci ne faceţi să ne pierdem încrederea în adevărul ce l-a adus El. Mântuitorul lumii e coborît în vârtejul acelor suflete, pe cari istoria le face să treacă pe dinaintea ochilor noştri. Noi auzim vâjâitul zbuciumului generaţiilor ce se succedează fără odihnă. Totul e relativ, şi subiectiv, totul e supus evoluţiunii şi nu găsim nici un punct sigur pentru vieaţă şi moarte, iar cuvintele: «Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece» — aceste cuvinte nu pot să fie pentru noi altceva decât ideea fixă a unui nebun. Pentra omul modern şi chiar pentru cei mai mulţi creştini liberali, fireşte, doctrina despre divinitatea lui Hristos este

astăzi o piatră de poticnire. Va venì însă o altă generaţie, care, tocmai fiindcă este educată în spiritul credinţei de-a nu recunoşte divinitatea lui Hristos, va înţelege din nou, cât de mult satisface doctrina despre divinitatea lui Hristos cele mai adânci trebuinţe ale sufletului omenesc. Noi, cei care dela necredinţă ne întoarcem la adevărul lui Hristos, nu mai putem fi câştigaţi pentru doctrina că Hristos a fost numai un om: această doctrină nu ne oferă nimic şi nu ne poate satisface experienţele noastre despre Mântuitorul. Napoleon Bonaparte a zis: «Să credeţi, că eu cunosc ce sunt oamenii, dar Hristos a fost mai mult decât un simplu om». Celce cunoaşte ce sunt oamenii, celce se cunoaşte pe sine, acela nu poate privì vieaţa şi moartea lui Hristos fără ca să rostească cuvintele: «Domnul meu şi Dumnezeul meu!» Doctrina despre Fiul lui Dumnezeu este temelia oricărei educaţii mai adânci: în Fiul lui Dumnezeu Creatorul s'a coborît la creatură şi ridică creatura la sine, cum s'a exprimat Climent Alexandrinul în cuvintele simple: «Dumnezeu s'a întrupat, pentruca tu să înveţi dela un om, cum să te ridici la Dumnezeu!»

Intr'adevăr e frumoasă această mărturisire de credinţă a unui bărbat de ştiinţă, care, cum el a zis despre sine, vine cu sufletul din apele «unui consecvent păgânism».

*

Arderea de vii a văduvelor în India e un vechiu obiceiu. Guvernul englez a oprit în modul cel mai aspru încă în anul 1829 acest obiceiu barbar, dar cu toate acestea s'au mai întâmplat şi de atunci multe cazuri; unul chiar de curând în satul Iarauli. Văduva brahmanului Ramlal a spus îndată după moartea bărbatului ei, că e hotărîtă să fie arsă de vie deodată cu cadavrul bărbatului ei. Această hotărîre a văduvei a fost adusă la cunoştinţa poliţiei, dar înainte de ce aceasta ar fi putut luà vreo măsură văduva a fost arsă. O mare mulţime de oameni au însoţit-o până la locul unde erà să fie arsă. Ceice au însoţit-o s'au prefăcut că nu voesc să-i dee foc, zicând că dacă e destul de virtuoasă, virtuţile ei îi vor da foc. *In ascuns însă totuş i-s'a dat foc.* Privitorii au erupt în strigăte sălbatice de însufleţire, şi când în sfârşit a venit poliţia n'a găsit decât cenuşă şi resturi de oase arse. Tribunalul a voit la început să elibereze pe cei cari au fost complici la această barbarie, dar totuş s'a răsgândit şi ca să pună capăt unui asemenea obiceiu i-a osândit la câte doi ani închisoare.

Din acest caz se vede că mult lăudata cultură a Inzilor nu poate îmblânzì moravurile oamenilor.

*

Comemorarea lui Constantin Vodă Brâncoveanu. La 15 August 1914 se împlinesc 200 de ani dela executarea în Constantinopol a lui Constantin Brâncoveanu şi a familiei sale. Camera română a hotărît la propunerea dlui N. Iorga să comemoreze această zi aniversară în toată Ţara Românească. «Pentru a-se comemorà după cuviinţă aniversara de 200 de ani de când Constantin Vodă Brâncoveanu, ctitor al atâtor biserici şi mănăstiri, strălucit patron al artei şi culturii româneşti, dibaciu apărător al

neamului său în ceasuri grele, şi-a mântuit zilele lângă trupurile măcelărite ale fiilor, ca martir al credinţei creştine şi al autonomiei naţionale, Camera României îşi exprimă dorinţa ca Guvernul să dea un caracter deosebit zilei de 15 August 1914, care aminteşte o aşà de mare şi de scumpă jertfă». Acesta este textul propunerii d-lui Iorga semnat de un mare număr de deputaţi şi primit cu unanimitate de cameră.

La serbarea aceasta trebuie să se ralieze şi biserica ortodoxă din Ardeal într'o formă oarecare. Căci numele lui Constantin Brâncoveanu a fost înscris nu numai ca ctitor al mitropoliei din Bălgrad, pentru donaţiile sale princiare, ci şi ca întemeietor de biserici şi mănăstiri cari azi se găsesc în mânile altora. El străluceşte în fruntea acelora, cari s'au năzuit să ne apere biserica şi ortodoxia de intrigile străine. E timpul suprem să desgropăm şi noi din noianul uitării figurile luminoase ale bisericii noastre.

*

Autonomia bisericii sârbeşti. Un interesant proces s'a judecat zilele trecute în faţa Curţii cu juraţi din Seghedin. Redactorul unui ziar sârbesc a fost tras la răspundere pentru faptul că a scris în jurnalul său, că suspendarea autonomiei bisericeşti a Sârbilor s'a făcut în contra legii. Apărându-se cu aceea, că articolul de lege IX din 1868 dispune lămurit, că in afacerile bisericii sârbeşti numai congresul bisericesc are dreptul de-a aduce o hotărîre, curtea cu juraţi l-a achitat. Aceasta surprinzătoare achitare a stârnit bucurie în şirul credincioşilor sârbi şi totodată şi speranţa, că chestiunea bisericii lor va trebuì rezolvită, cât de curând. Într'un număr viitor vom aduce şi noi un articol mai amănunţit despre situaţia, în care a ajuns şi se află această biserică.

*

Rătăcire. In cel din urmă număr al «Revistei Preoţilor» păr. T. Bugariu face un lung rechizitor seminariilor noastre teologice. Redacţia numitei reviste desaprobă şi ea critica neîntemeiată a păr. Bugariu, care dupăcum ni-se pare nouă e cu totul desorientat în materia, ce o tratează. Ştim şi noi, că seminariile noastre teologice au multe defecte, pe cari trebuie să le îndreptăm. Aceia cari poartă la inimă chestiunea formării şi educaţiei clerului nostru îşi dau toată silinţa să o facă aceasta. Situaţia păr. Bugariu ne opreşte de-a cvalificà «opiniile» d-sale aşa dupăcum merită. Îi recomandăm însă să studieze şi mai temeinic chestiunea aceasta, căci cele scrise de d-sa nu le putem privì decât ca nişte rătăciri puţin măgulitoare pentru un preot, cu situaţia, ce o are d-sa.

*

«**Consistorul eparhial din Oradea-mare**“ e titlul unui articol de lămurire, publicat în «*Biserica şi Şcoala*» (Nrii 18—19) de păr. *Gh. Tulbure*, în chestiunea raportului Consistorului dela Oradea-mare faţă de episcopul diecezan şi Consistorul eparhial dela Arad.

In sesiunea din urmă a sinodului eparhial dela Arad, P. S. Sa episcopul Aradului şi P. C. Sa vicarul Orăzii-mari au ajuns asupra acestei

chestiuni la un schimb de vorbe neobişnuite în corporaţiunile noastre bisericeşti. Cazul a fost cu atât mai regretabil, cu cât, fiind vorba de superioare interese bisericeşti, trebuiau tratate cu toată calmitatea şi desinteresarea personală.

Păr. Gh. Tulbure combate concepţia acelora, cari Consistorul din Oradea-mare îl consideră «de o simplă sucursală sau expozitură pentru părţile bihorene a Consistorului dela Arad», iar pe vicarul episcopesc dela Orade ca pe «locţiitorul sau substitutul episcopului diecezan al Aradului» şi aduce argumente pentru punctul de vedere al celor dela Oradea-mare, cari ţin *Consistorul de acolo de coordonat cu cel dela Arad*, iar ca «prezident natural» al acelui Consistor *nu-l recunosc pe episcopul dela Arad, ci pe vicarul orădan*, care înlocueşte pe fostul episcop al Orăzii până la o viitoare întregire a scaunului episcopesc orădan vacant de peste două sute de ani.

Ne mărginim de astă dată la această informaţie asupra divergenţei de păreri între cei dela Arad şi Orade, fără să ne pronunţăm în merit asupra chestiunii. Aceasta vom face-o altă dată. Adăogăm însă şi acum, că situaţia Consistorului din Oradea-mare ne arată o desvoltare necompletă a organismului nostru bisericesc şi toţi cei chemaţi, în primul rând înşişi arhiereii noştri, trebuie să stăruească cu energie, ca să se reactiveze nu numai episcopia ortodoxă a Orăzii-mari, ci să se dea fiinţă şi celorlalte două episcopii, dela Cluj şi Timişoara.

*

Prea târziu! E grozavă vorba aceasta, când ceeace ai pierdut prin întârziere nu mai poţi câştigà. Impărăteasa Eugenia, soţia lui Napoleon al III-lea, prin acest *«prea târziu!»* a îndurat cea mai mare pierdere în vieaţa ei. Dupăce a pierdut coroana împărătească şi i-a murit şi soţul, i-a mai rămas fiul său pe care-l iubeà nespus de mult. Acesta însă nu voià să trăiască o vieaţă lipsită de fapte mari şi astfel s'a dus in Africa sudică, ca să iee parte la răsboiul Englezilor în contra Zuluşilor. Dupăce Englezii au fost bătuţi în lupta dela Isandula, prinţul încă a trebuit să fugă dinaintea Zuluşilor. Dar prinţul a fost învăţat din tinereţele sale să-şi amâie împlinirea datorinţelor până în ultimul moment. Incă numai 10 minute! — aceasta erà vorba lui, când trebuià să facă ceva de urgenţă, — şi aşa a făcut şi atunci când trebuià să iee fuga ca să-şi mântuească vieaţa dinaintea duşmanilor: s'a mai odihnit 10 minute, în timpul cărora duşmanii s'au apropiat atât de mult, încât cei biruiţi nu mai puteau scăpà. Străpuns de săgeţile Zuluşilor ş'a sfârşit prinţul vieaţa. Maică-sa a rămas cu lacrămi în ochi şi cu durerea în inimă câte zile a mai trăit, căci nădejdea vieţii sale întrase în mormânt. Dar lucrul acesta nu este cel mai rău ce i-se poate întâmplà unui om. Vieaţa omului e pierdută numai atunci, când ai pierdut graţia lui Dumnezeu şi e prea târziu ca să te mai poţi întoarce la El.

*

De vorbă la telefonul „Culturii creştine". Pro suo modernissimo more, de a isprăvì iute şi de grabă orice numai prin telefon, steghişul acestei reviste ne chiamă şi pe noi la scoicele aparatului. Contrar laudabilii tradiţiuni, de data asta verbum academicum e lung şi anost, îi lipseşte obişnuita sărătură atică, ce altă dată îi şedeà aşa de bine.

Ziceţi, că *ştiaţi*, (recte credeaţi) că cartea lui Boroianu e un manual, ca bunăoară *Compendiul* de drept canonic alui Şaguna. Da şi ba! Volumul II alui Boroianu e omolog cu Compendiul lui Şaguna. Iată-i titlul: «Principii de drept, organizaţiunea bisericii române, legile ţării pentru biserică şi organizaţiunea bisericilor ortodoxe». Volumul I e însă o formală colecţie de canoane, întitulată: «Dreptul bisericesc. Canoanele sfintei biserici ortodoxe de răsărit aşezate după cestiuni şi cu interpretări». Volumul I deci e ca *Enhiridionul* lui Şaguna. Deosebirea e, că acest din urmă înşiră materia cronologic, Boroianu nominologic, sau mai bine zis alfabetologic.

Ei bine, se va răspunde, revista din Blaj totuş a putut aveà dreptate, când a numit cartea lui Boroianu, similară cu compendiul lui Şaguna, căci afară de dreptul bisericesc mare, 2 volume, edate în 1899 şi descrise mai sus, Boroianu a mai edat în 1903 un *rezumat* de drept bisericesc, pentru cursul inferior, împărţit în 50 de lecţiuni. Acest op încă poartă titlul celui dintâiu, adecă «*Dreptul bisericesc*» şi în adevăr e omogen cu compendiul lui Şaguna.

Celce poartă grijă de materia de drept canonic la «Cultura creştină», nu s'a raportat însă la *rezumatul* din 1903, pentrucă nu-l cunoaşte nici pe acesta, nici pe cel vast din 1899 şi nici *Enhiridionul sau cartea manuală de canoane* alui Şaguna, şi respective, enhiridionul lui Şaguna îl identifică cu compendiul aceluiaş, ca apoi compendiul iarăş să-l unifice cu Pidalionul, şi mai departe, o colecţie de canoane să o ia drept Pidalion şi Pravilă, etc. etc.

Adevărat, că nu le spuneţi rupt ales, dar implicit şi printre şire tezele se desprind din două locuri, când din nenorocire folosiţi greşit conjuncţiunea «sau».

Iată textul cu pricina: «...noi ştiam, că cartea d-lui Boroianu nu este o colecţie de canoane, *sau* mai bine zis o ediţie a Pidalionului respective a Pravilei... Ori domnia voastră confundaţi poate un manual cu o colecţie de canoane, *sau* cu un corpus iuris canonici al bisericii răsăritene».

Iată cum noi nu confundăm necum lucrurile, dar nici conceptele. Cartea lui Boroianu e în adevăr colecţie de canoane, atât sub respect formal, cât şi material, precum e şi Dreptul lui Teodorian, Enhiridionul lui Şaguna şi «Legile bisericeşti» alui *Meletiu Dreghiciu*, Timişoara, 1873.

O colecţie de canoane nu e Pidalion şi nu e Pravilă, dar Pravila

şi Pidalionul sunt colecţii de canoane. Numai colecţiile cvalificate sunt Pidalion şi Pravilă.[1]

Confuzia latentă în vorbele de aici dela telefon se dă pe faţă în teza de doctorat ce aţi tipărit în 1910 la Budapesta, acolo la pag. 7 aţi pus negru pe alb:

«A Pydaliont forditotta Şaguna... is az 1885-ben második kiadásban megjelent művében: Compendiu de dreptul canonic Sibiiu».

Cred, că nu e de prisos să menţionez, că pelângă operile înşirate, literatura noastră mai are încă două lucrări de astfel: «Curs de drept bisericesc», Bucureşti, 1892, tradus din ruseşte de epp. *Silvestru Bălănescu*, retipărit din rev. «Bis. ort. română» şi «Compendiu de drept bisericesc», Bucureşti, 1898 de economul Vasile *Pocitan.*

Periodicul sfântului sinod «Biser. ort. română», nu deaceea nu vă vine în schimb *ca să nu o puteţi ceti*, ci pentru aceea, că nu aţi cerut-o dela proprietarul ei, ministerul cultelor, la secţia «Cassa bisericii».

Logojănescu.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna Iunie.

Duminecă în 15 Iunie sf. proroc Amos. Dum. a III-a după Rusalii glas 2 voscr. 3. Evang. dela Mateiu. «Zis-a Domnul: luminătorul trupului este ochiul».

Dnminecă în 22 Iunie sf. muc. Eusebiu Dum. a IV-a după Rusalii glas 3 voscr. 4. Evang. dela Mateiu «In vremea aceea întrând Isus în Capernaum».

Marţi în 24 Iunie. Naşterea sf. Ioan Bot. Intreaga slujbă din mineiu.

Sâmbătă în 28 Iunie la vecernie. La «Doamne strigat-am» punem 10 stihuri; 4 din octoih şi 6 din mineiu. «Mărire» a mineiului «şi acum» dogmatica gl. de rând. Vohod, prohimenul zilei — paremiile şi celealalte. *La stihoavnă,* cântăm stihirile octoihului, cu «mărire» din mineiu «şi acum» bogorodicina stihoavnei acelui glas din octoih, pe care s'a cântat «mărire».

După «Tatăl nostru» troparul învierii «mărire» al mineiului «şi acum» bogorodicina troparului dela glasul lui «mărire».

Duminecă în 29 Iunie. Sf. ap. Petru şi Pavel, Dum. a V-a după Rusalii gl. 4 voscr. 5, la utrenie, la «D-zeu este Domnul» troparele dela încheierea vecerniei (al învierii de 2 ori). Sedelnele octoihului, polileul, pripelele şi troparele învierii «soborul îngeresc». Ipacoi, sedealna polileului din mineiu apoi antifoanele gl. de rând. Evanghelia utreniei a V-a.

La «toată suflarea» 4 stihiri ale glasului de rând şi 4 ale mineiului. «Mărire» stihira evangheliei «şi acum — Preabinecuvântată eşti», apoi doxologia cea mare pe antifonul gl. 4. *Cantor.*

---

[1] Pravila şi după unire are să rămână codice de legi. *Moldovanu* «Acte sinodali» Blaj 1872 II 83.